

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR

POLITIK — STATISTIK — EKONOMI

UTGIFVEN AF

PONTUS E. FAHLBECK

Pris för årgång 6 kr.

Lösnummer af detta häfte kostar 1 kr. 75 öre.

LUND

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION

DISTRIBUTÖR: C. W. K. GLEERUP.

Prenumerationsanmälan.

Statsvetenskaplig Tidskrift utkommer under 1910 efter samma plan och under samma ledning som innevarande år.

Tidskriften skall, med undvikande af ett alltför strängt anlitande af den vetenskapliga framställningens yttre former, likväl städse söka meddela ett fullt vetenskapligt innehåll dels genom *uppsatser* i politik — detta ord taget i sin äldre och mera omfattande bemärkelse — statistik och ekonomi, dels genom kortfattade *meddelanden* från hithörande områden. Därjämte skola i öfversiktlig form refereras viktigare *prejudikat* m. m. ur Sveriges administrativa praxis. Tidskriften kommer dessutom att meddela kortare *anmälningar* och granskningar af nyutkommen statsvetenskaplig litteratur, hufvudsakligen svensk men vid förekommande tillfälle äfven norsk och dansk.

Tidskriften vill för öfrigt, utan att sluta sig till något parti och utan att göra sig solidarisk med de åsikter, som i dess spalter kunna komma till uttryck, söka uppnå största möjliga objektivitet, omväxling och gedigenhet i innehållet, och härutinnan vågar den ock hoppas på framgång, då från olika håll bidrag utlovats eller eljest för framtiden ställts i utsikt af vårt lands mest framstående författare på statsvetenskapernas område.

Tidskriften kommer att redigeras af undertecknad med biträde af Docenten S. WALLENGREN såsom redaktionssekreterare. Därjämte hoppas redaktionen såsom hittills kunna påräkna medverkan till prejudikatafdelningen af Regeringsrådet d:r G. THULIN. Afdelningen Strödda meddelanden redigeras af Fil. Kand. K. TYNELL.

Tidskriften utkommer i 5 häften om året, omfattande minst 20 ark. Prenumerationspriset blir såsom hittills 6 kr. för år. Lösa häften säljas i mån af tillgång till ett pris af c:a 50 öre pr ark.

Prenumeration kan ske antingen genom postverket eller direkt hos «Redaktionen af Statsvetenskaplig Tidskrift, Lund».

Eftertryck utan angifvande af källan förbjudes.

Lund i december 1909.

P. Fahlbeck.

K. Tynell, De olika befolkningsgruppernas deltagande i de allmänna valen i våra storstäder.
S. Wallengren, Den österrikiska valreformen från nationalitetsproblemets synpunkt.
Strödda meddelanden.

De olika befolkningsgruppernas deltagande i de allmänna valen i våra storstäder.

Af

Fil. Kand. Knut Tynell.

Berättelse ang. Stockholms kommunala förvaltning jämte statistiska uppgifter för samma och föregående tid, 1872—1903. Afdeln. Allmänna val.

Statistisk årsbok för Stockholms stad 1904—1906. Afdeln. Allmänna val.

TRAP, *Borgerrepræsentantvalgene i København den 12 Marts 1909*. København 1909.

THULIN, *En kommunal rösträttsstatistik för Upsala*. Uppsala 1907.

Frågan om de olika naturliga och sociala befolkningsgruppernas lifaktighet i politiskt och kommunalt afseende i vårt land är ganska litet utredd. Man har i tidningar af helt skilda läger kunnat läsa uppmaningar till meningsfränderna att talrikt infinna sig vid valurnorna, med hänvisning till att motpartiets anhängare plägar gå man ur huse. Den allmänna uppfattningen torde emellertid vara den, att det varit arbetarna och de lägst beskattade öfverhufvud, som ifrigast deltagit vid de politiska valen, under det att dessa samhällsklasser skulle hafva varit de, som minst använt sin rösträtt vid de kommunala.

Frågan är väl värd ett noggrannare studium, ty den sammanhänger med flera institut af stort såväl rent statsrättsligt som praktiskt-politiskt intresse.

Så har den ringa röstfrekvensen i vårt land gjort, att man kunnat tänka sig möjligheten af, att representationen gifver en betydligt skef bild af valmännens åskådningar, och på grund häraf föreslagit införande af *röstplikt* vid riksdagsmannavalet. Detta

kraf har t. o. m. vunnit regeringens beaktande. En af de hufvudinvändningar, som man gjort emot principen om den *graderade skalan*, har också varit den, att den skulle hålla tillbaka personer med låga röstsiffror. Äfven vid diskussionen om den *kvinnliga rösträtten* har den frågan framkastats, om intresset för allmänna frågor är lika stort inom de olika kvinnogrupperna, eller om det kanske är kvinnor blott ur vissa klasser och vissa partier, som bry sig om att använda sin rösträtt. Äfven *valmetoden* kan tänkas inverka på frekvensen i de olika grupperna o. s. v.

Ett synnerligen rikhaltigt statistiskt material för belysande af dessa frågor i Stockholm finnes publicerad i »*Berättelse angående Stockholms stads förvaltning*» 1872—1903 samt »*Statistisk årsbok för Stockholms stad*» fr. o. m. år 1904. Äfven från Göteborg och Uppsala ha vi statistik öfver enstaka val, och slutligen kan den i Köpenhamn nyligen af TRAP utgifna broschyren om »*Borgerrepräsentantvalgene i København d. 12 Marts 1909*» med dess vidlyftiga och mångsidiga tabellmaterial erbjuda oss mycket af värde, då förhållandena i den danska hufvudstaden ej torde gestalta sig väsentligen annorlunda än hos oss.

Redan några korta antydningar om de resultat, till hvilka man kommer vid ett mera flyktigt studium af dessa rika samlingar, torde ej vara utan intresse.

Det första, som faller i ögonen, då man studerar de *kommunala* valen i Stockholm, är, att »de lägre röstklasserna konstant deltaga betydligt mindre . . . än de högre röstklasserna»¹⁾. Man märker en tydlig stegring af intresset vid stigande röstetal. Under de första åren, för hvilka vi ha statistik, var olikheten mellan lifaktigheten i de högsta och de lägsta grupperna emellertid mycket större än nu. Så deltog år 1872 blott $\frac{1}{10}$ % af den rätt talrika gruppen med en röst. Först vid 7 röster öfverskreds siffran 1 %, men sedan ökades den hastigt. I gruppen med 30—40 röster deltog 10 % och procenttalet steg fullkomligt jämnt till 26 % för den högsta gruppen²⁾. Denna fullkomligt jämna ökning af frekvensen vid tilltagande inkomst kan man iakttaga under hela

¹⁾ THULIN, a. a. s. 57.

²⁾ Se tab. sid. 96 kol. 7—10.

1870-talet samt början af 1880-talet. Vid midten af detta senare årtionde börjar emellertid denna enkla typ att öfvergå till en mera komplicerad, och kort efter år 1900 har den nya typen fullkomligt trängt igenom. Efter en mycket låg procentsiffra i de lägsta grupperna stiger kurvan betydligt vid 4—9 röster, med en insnörpning vid 6¹⁾—7 röster, så att detta maximum delas i två. Inom detta maximum är intresset ofta t. o. m. nästan lika stort som bland de allra högst beskattade. Omedelbart faller emellertid åter siffran vid 10 röster, och först därpå begynner den jämna stigningen, som vid de föregående valen kunnat iakttagas hela vägen.

På samma gång har en förskjutning mellan de olika yrkesgrupperna ägt rum. Särskildt anmärkningsvärdt är det allt lifligare deltagandet bland arbetarna. År 1872 deltog af dem endast 0,24 % mot i medeltal 3,88 %, under 1880-talet passerades den första procenten, och fr. o. m. 1900 har deras siffra vid hvarje val stått öfver medeltalet. Ännu flitigare ha dock tjänstemän af olika slag och de liberala yrkenas representanter användt sin rösträtt. Äfven siffran för fabrikanter, handlande och handverkare har varit betydligt högre än medeltalet, under det att handelsbetjante och enskilda tjänare m. fl. mera sällan deltagit.

Utvecklingen kan emellertid i de flesta fall sägas ha tenderat åt ett utjämmande af olikheterna. Så har deltagandet ökat betydligt i de lägre röstgrupperna, under det att siffran i de allra högsta ännu under de senare åren ej varit nämnvärdt högre än år 1872. Denna utveckling har haft till följd, att medelprocenttalet stigit från 3,88 år 1872 till 15—16, ja flera år uppgått till inemot 30, samtidigt med att medelröstsiffran jämnt sjunkit²⁾.

Förhållandena vid de *politiska* valen kunna i det hela taget sägas hafva varit likadana som vid de *kommunala*³⁾, endast med den skillnaden, som nedan skall visas, att olikheten de särskilda

¹⁾ Gruppen med 6 röster visar hela tiden en mycket ringa frekvens, men den har helt annan sammansättning än de andra, består endast af personer, som ha rösträtt på grund af fastighet och är ytterligt fåtalig, så att man nästan kan bortse från densamma.

²⁾ Se TENGDahl, Hur Stockholm regeras, *Bonniers månadsh.*, 1910, diagrammen sid. 115 och 117.

³⁾ Se tab. sid. 96 kol. 3—6.

grupperna emellan är väsentligt mindre. År 1872 finner man samma fullkomligt regelbundna ökning af frekvensen för hvarje högre röstgrupp¹⁾. Tidigare än vid de kommunala valen börja arbetarna att talrikt infinna sig. Deras procentsiffra hade vid riksdagsmannavalet 1872 varit blott 18, mot i medeltal 46 %, men nådde redan i midten af 1880-talet fullt upp till medeltalet. Kort därefter, redan år 1890, har den nya typen, som först senare tränger igenom vid stadsfullmäktigevalen, fullt utbildats vid de politiska. Samma dubbelmaximum vid 4—9 röster (någon gång t. o. m. 10 röster) och samma höga procenttal i de allra högsta inkomstgrupperna, med åtskiljande minima, kunna här iakttagas. Dock är här ofta maximet vid 4—5 röster minst lika starkt utveckladt som det vid 8—9.

Äfven vid de politiska valen återkommer den lägre procentsiffran för handelsbetjante, under det att de enskilda tjänarna stå ungefär vid medeltalet. Detsamma gäller om tjänstemän och liberala yrkesmän. Handtverkarna stå rätt högt öfver medelsiffran. Olikheten mellan de olika yrkena är dock de senare åren mindre betydlig.

Som redan nämnts, kommer den typ, som på sista tiden utvecklats sig vid både de politiska och kommunala valen, till synes ungefär samtidigt med det begynnande lifligare deltagandet bland arbetarna. Redan häraf kan man förstå, att det måste finnas något samband häremellan. Tydligtvis kan emellertid detta icke fullt utredas utan en statistisk undersökning, som tager hänsyn till de olika inkomstgrupperna för hvarje särskildt yrke. En sådan statistik ha vi för Köpenhamn i den nämnda broschyren²⁾. Medelsiffran var här mycket högre än t. o. m. vid de politiska valen i Stockholm (75,2 %). De immateriella yrkenas representanter visade det största intresset, under det att arbetarnas procentsiffra stod obetydligt öfver medeltalet. För de »lägre klasserna» bli procentsiffrorna följande:³⁾

¹⁾ Man har nämligen äfven för de politiska valen indelat väljarna i grupper, efter det antal röster, som de hafva vid de *kommunala*.

²⁾ Äfven för Uppsala ha vi en ytterst ingående undersökning, men materialet är alltför ringa för några vidtgående slutledningar. Se nedan sid. 89.

³⁾ Öfverallt här gälla siffrorna de *manliga* väljarna.

Inkomst.	Arbetareklassen.	Med denna likställda.
800—1,000 kronor	65,2 %	65,2 %
1,000—1,200 »	79,3 »	76,5 »
1,200—1,500 »	88,0 »	82,0 »
1,500—2,000 »	87,4 »	79,8 »
Öfver 2,000 »	83,4 »	82,9 »

Från den låga siffran i den lägsta inkomstgruppen är tillväxten ytterst påtaglig, tills maximet uppnås vid 1,200—1,500 kronor, hvarpå åter en mindre nedgång gör sig gällande i de allra högst aflönade arbetaregrupperna ¹⁾.

Statistiken för några af de »högre» samhällsklasserna får följande utseende:

Inkomst.	Hufvudpersonerna i:		Kontors- o. butiks- personal.	Kapitalister o. pensionister.
	handverk o. industri.	handel o. rörelse.		
800—1,500 kronor	80,3	68,0	78,5	72,1
1,500—3,000 »	84,2	80,1	85,2	80,1
3,000—6,000 »	86,8	83,8	83,3	78,1
Öfver 6,000 »	88,3	85,6	87,9	77,1

Äfven här märker man alltså en likadan ökning, med undantag för kapitalistgruppen, kanske beroende på dennas ålderssammansättning.

Af intresse skulle emellertid vara att för jämförelse med de stockholmska förhållandena få till stånd en kurva, som utvisade frekvensen i de olika inkomstgrupperna, utan hänsyn till yrkesfördelningen. Med det publicerade materialet kan detta ej direkt ske, emedan inkomstgrupperna ej äro desamma öfverallt.

Men genom konstruktion få vi följande tabell:

¹⁾ Detta kan möjligen bero på, att dessa högsta grupper i socialt afseende skilja sig från de öfriga och stå närmare arbetsförmännen, ej tillhöra fackföreningar o. s. v.

Män med inkomst.	De »lägre» klasserna.		De »högre» klasserna.		Summa.
	Antal väljare	Röstande i %	Antal väljare	Röstande i %	Röstande i %
800—1,000 kr.	4,450	65,2			[64,1]
1,000—1,200 »	12,122	79,0			[77,7]
1,200—1,500 »	11,690	87,3			[85,9]
800—1,500 kr.	28,262	80,3	8,856	74,6	78,9
1,500—2,000 »	3,925	86,6			
2,000—3,000 »	930 ¹⁾	83,3 ¹⁾			
1,500—3,000 kr.	4,855	86,0	6,725	82,8	84,2
3,000—6,000 »	—	—	2,620	83,7	83,7
Öfver 6,000 »	—	—	2,247	85,4	85,4

Siffrorna för de högre och för de lägre klasserna hvar för sig äro direkt beräknade efter de danska tabellerna, de inom klammer satta siffrorna i kolumnen, som betecknar summan, äro beräknade under den förutsättning, att väljarna bland de högre klasserna inom gruppen med 800—1,500 kronor äro fördelade mellan de olika undergrupperna i samma proportion, som väljarna i de lägre klasserna ²⁾, och att deras procentsiffra alltjämt stått lika långt under dessas. Inom gruppen med 1,500—3,000 kronor stiger intresset antagligen bland de högre klasserna, men minskas bland de lägre, hvarför medelsiffran kan tänkas gälla ungefär hela vägen, snarare dock en ringa höjning på grund af det mycket större antalet personer ur de högre klasserna. För alla de inom klammer satta talen ligger alltså till grund en konstruktion, som naturligtvis är alltför schematisk, men som ej gärna kan vara så missvisande, att gången i kurvan kan helt förändras däraf.

Emellertid omfattar denna statistik blott 53,555 röstberättigade. För de återstående 12,905 finns ingen statistik öfver för-

¹⁾ Egentligen alla personer i gruppen med öfver 2,000 kronor, men torde praktiskt taget kunna sägas begränsas uppåt af siffran 3,000 kronor.

²⁾ Enl. uppgifterna i det danska *Statistisk Tæbelværk: Indkomst- og Formueforhold efter skatteansættelsen for skatteaaret 1904—05*, Kbhvn 1906; Tab. 1., skulle ett större antal komma på gruppen med 800—1,000 kronor, hvilket alltså skulle göra, att siffran där ännu mer skulle sänkas och därmed höjas i de andra grupperna.

delningen mellan olika inkomstgrupper. Hit höra de immateriella yrkenas representanter (5,632) med hög medelsiffra (88,8, 87,7 och 83,9 ‰), som kommer att i hufvudsak falla på de högre inkomstgrupperna, och alltså blott kan ytterligare markera det lifliga intresset i dessa, i all synnerhet som det ej finns något rimligt skäl att antaga, att ej äfven inom denna grupp med högre inkomst en ökning af siffran äger rum. Ej heller de andra yrkesgrupper, för hvilka vi sakna inkomststatistik, kunna tänkas nämnvärdt förrycka bilden.

Trots det ringa antalet inkomstgrupper i den köpenhamnska statistiken, som gör, att man endast i rätt grofva drag kan få en öfversikt öfver förhållandena, märker man alltså en påtaglig öfverensstämmelse med det resultat, till hvilket vi kommit för Stockholm. Vi finna en jämn ökning t. o. m. 1,500 kronors inkomst, därpå en lägre siffra, hvarpå åter ökningen börjar. I själfva verket består den Stockholmska gruppen med 4—9 röster af personer med en inkomst på 1,050—1,500 kronor, så att den lägre siffran, som inträder vid 10 röster i Stockholm, fullständigt sammanfaller med minskningen af procentsiffran i Köpenhamn vid öfver 1,500 kronors inkomst.

Af denna tydliga öfverensstämmelse i de båda städerna torde man utan allt för stor risk kunna draga den slutsatsen, att den stockholmska kurvan i dess nuvarande form kan tänkas som en resultant utaf kurvor af samma natur som dem, som vi funnit i Köpenhamn, af jämnlöpande kurvor för de lägre klasserna, som stiga till ett visst maximum, de bättre situerade arbetarna, samt på samma sätt kurvor för öfriga yrken, som i grupperna med mindre inkomst hålla sig betydligt under de lägre klassernas med motsvarande inkomst, men småningom stiga och bilda det andra maximet i resultantkurvan, eller med andra ord, att för hvarje särskildt yrke frekvensen ökas vid högre inkomst, tills den når ett visst maximum.

Förr, då arbetarna endast sällan deltog, sammanföll kurvan för deras deltagande i olika inkomstgrupper ungefär med kurvan för öfriga samhällslager vid motsvarande inkomst, och därför kunde resultantkurvan förete en sådan jämn stigning som i Stockholm på 1870-talet, men, när sedan arbetarnas medelsiffra steg

till samma höjd som och öfver de andra klassernas, visade sig det nya maximet i röstklasserna 4—9 och blef t. o. m. nästan skarpare utpräglat än det gamla i de allra högsta röstklasserna.

Orsäkerna till det olika deltagandet i olika samhällsklasser har man sökt i skilda förhållanden. Man har ansett, att de, som stå allra lägst i kultur, ej ha något intresse för allmänna frågor öfver hufvud ¹⁾, eller att de hålla sig borta, emedan de äro beroende af andra, som de ej våga stöta sig med ²⁾, men detta senare kan för vårt land ej annat än i rena undantagsfall inverka. Å andra sidan får naturligtvis arbetarnas lifliga deltagande på sista tiden sökas i ett, delvis genom liflig agitation uppammadt, starkt intresse och en betydande partidisciplin, hvarjämte det är en erfarenhetsats, att i allmänhet »de extrema och radikala partierna snarare förmå drifva sina anhängare till valen än de moderata» ³⁾. Faktorer, som hålla tillbaka enstaka personer ur högre klasser, kunna vara leda vid politiken o. s. v. ⁴⁾. Vidare händer vid majoritetsval naturligtvis mycket ofta, att personer ur ett parti, som ej har stor utsikt att genomdrifva sin kandidat, ej rösta ⁵⁾ eller rent af, att ett parti ej uppsätter någon kandidat ⁶⁾. En faktor, som möjligen kan i någon mån inverka på frekvensen i de olika inkomstgrupperna inom samma yrke, är åldersfördelningen mellan de särskilda grupperna.

Man får naturligtvis akta sig för att utan vidare draga den slutsatsen, att förhållandet i alla våra städer måste gestalta sig på samma sätt som i Stockholm. Vid riksdagsmannavalen är det väl troligt, att arbetarna i allmänhet talrikt deltaga, och att kurvan därför kan tänkas öfverensstämma med den stockholmska, men vid stadsfullmäktigevalen iakttaga vi på ett par håll, där en statistisk undersökning verkstälts, snarast en typ, öfverensstämmande med den äldre, som vi funnit i Stockholm. Så t. ex. i

¹⁾ SPIRA, Das Wahlpflicht. Wien 1909, sid. 28.

²⁾ a. a., sid. 55.

³⁾ MEYER, Das parlamentarische Wahlrecht. Berlin 1901. Sid. 653.
TRIEPEL, Wahlrecht u. Wahlpflicht. Dresden 1900. Sid. 35.

⁴⁾ SPIRA, a. a., sid. 53.

⁵⁾ a. a., sid. 39.

⁶⁾ a. a., sid. 42.

Uppsala ¹⁾, där siffran med vissa oregelbundenheter stiger från 2,8 % i den lägsta röstgruppen (med en inkomst af 550—749 kronor, då det bevillningsfria afdraget är lägre än i Stockholm) till 74,3 % i gruppen med 80—90 röster, samtidigt med att arbetarnas siffra står betydligt under medeltalet (16,9 % mot 28 %). En noggrann statistik för hvarje särskildt yrke finns, där man, trots det ringa materialet, t. ex. bland arbetarna kan iakttaga en ökning af frekvensen med högre inkomst. Äfven vid stadsfullmäktigevalet i *Göteborg* 1906 visar sig en i det hela taget jämn stigning från 1,7 % i lägsta gruppen till 69 % i gruppen med 81—90 röster ²⁾. Här kan man emellertid möjligen iakttaga ett mindre maximum vid 12 röster (den Göteborgska statistiken gäller nämligen *hvarje* röstgrupp från 1 till 100), där dock siffran ej är mer än hälften så hög som i de allra högsta inkomstgrupperna.

För landsbygden kunna vi ännu mindre draga några säkra slutsatser. Den sachsiska statistiken år 1909 visar t. ex., att olikheten mellan stad och land kan vara betydlig ³⁾. I städerna deltog där personer med mindre antal röster mera sällan i valen, under det att på landet de, som hade 1 röst, deltog betydligt lifligare än de, som hade 2 röster, och t. o. m. mera än personer med 3 röster:

Personer med	Storstäderna	Öfriga städer	Landsbygden
1 röst	83,20	83,12	83,13
2 röster	84,71	83,06	76,11
3 »	86,16	86,88	80,58
4 »	87,61	90,40	84,68

Hos oss har medelsiffran deltagande på landet alltid varit mycket ringa. Där tillkomma ju de stora skarorna af landbrukare, som i allmänhet ha brukat deltaga mycket mindre än t. ex. arbetarna. Detta gör, att förhållandena där måste vara helt annorlunda än i städerna.

¹⁾ THULIN, a. a. Tab. III.

²⁾ *Statistisk årsbok för Göteborg*. VII. 1906. Tab. 198 e², 198 e⁴.

³⁾ *Zeitschrift d. K. Sächsischen statistischen Landesamtes*. 55. Jhrg. 1909, sid. 227.

Hvad slutligen frågan om valförsummelsernas betydelse för resultatet af valen angår, har den vanligen hörda uppfattningen, att, om alla deltog, en väsentligt annan valutgång skulle bli följden, ej stått oemotsagd. För Tysklands räkning har WÜRZBURGER undersökt denna fråga för valen 1903 och 1907 till tyska riksdagen; och har kommit till det resultatet, att man öfverskattat det inflytande som »die Partei der Nichtwähler» skulle kunna ha ¹⁾. I Sverige har emellertid procenttalet deltagande varit väsentligt lägre än i Tyskland.

Den öfverensstämmelse, som vi funnit mellan de båda kurvor, som angifva frekvensen vid de politiska och vid de kommunala valen, dessas samtidiga stigning och sänkning, visar, att man ej kan söka hela orsaken till det olika deltagandet inom olika grupper vid stadsfullmäktigevalen i den *graderade skalan* ²⁾. En ej ringa del af olikheterna måste ha sin grund i förhållanden, som ej ha med denna att göra, eftersom de återfinnas vid de politiska. Men en betydande skillnad kvarstår mellan de båda olika valen. Vid stadsfullmäktigevalet 1905 var $\frac{0}{100}$ -siffran deltagande $\frac{26}{100}$ af motsvarande siffra vid de samma år förrättade riksdagsmannavalet ³⁾, men den föll för gruppen med 1 röst till $\frac{8}{100}$, för grupperna med 2 och 3 röster till $\frac{17}{100}$ och $\frac{16}{100}$, under det att däremot procenttalet för nionde röstgruppen och gruppen med fr. o. m. 91 röster stod på $\frac{89}{100}$ af frekvensen vid riksdagsmannavalet samma år. Man kan emellertid ej heller vara säker på, att skillnaden mellan dessa siffror beror på flerröstsystemets inverkan. För det första öfverensstämde alls icke politisk rösträtt med den kommunala. År 1905 var antalet röstberättigade vid de kommunala valen 48,400, vid de politiska 34,400. Skillnaden förklaras till största delen däraf, att 11,000 kvinnor hade kommunal rösträtt samt att många personer med 1 röst vid kommunala val blott hade en inkomst af 700—799 kronor och följaktligen ej hade rösträtt vid riksdagsmannavalet.

¹⁾ *Jahrbücher f. Nationalökonomie u. Statistik*. III. Folge. 33. Band, sid. 381 ff.

²⁾ Så gör THULIN, a. a. sid. 58.

³⁾ Se tab. sid. 96 kol. 11.

Kvinnorna deltog vid 1905 års stadsfullmäktigeval liksom annars i rätt ringa utsträckning (blott 7 %), så att procentsiffran deltagande af de öfriga röstberättigade steg till 17,89 % (emot 15,42 %, då äfven kvinnorna medräknades). På samma sätt höjes procenttalet inom alla de särskilda röstgrupperna, om man undantager de kvinnliga väljarna, men ökningen kommer icke att jämnt fördelas på de olika grupperna, emedan kvinnorna i allmänhet ha ett rätt ringa antal röster (i Uppsala 1906 7 röster mot i medeltal där 15 röster), utan skulle bli ojämförligt större i de lägsta röstklasserna. Hur stor den skulle kunna bli, kan naturligtvis endast ungefärligen beräknas.

Genom jämförelse med förhållandena i Uppsala och analogislut därifrån kommer man till den proportion mellan frekvensen vid de båda valen, om vid det kommunala blott männen samt bolag o. s. v. medräknas, som angifves i tab., sid. 96 kol. 12¹⁾.

Skillnaden mellan de båda valen har ej oväsentligt utjämnats, men märkes alltjämt, och är mycket betydlig i gruppen med

¹⁾ I Uppsala skulle 1906, om man undantog kvinnorna från beräkningen, procentsiffran ha blifvit:

I medeltal		1,18 gånger så stor
I gruppen med	1— 2 röster	1,18
»	3	»
»	4— 6	1,14
»	8— 10	1,21
»	11— 20	1,13
»	21— 30	1,08
»	31— 40	1,06
»	41—100	1,02

som medelsiffran, då äfven kvinnorna medräknades. Trots det ringa materialet märker man en tydlig regelbundenhet, först ökning af siffran, därefter minskning till en mycket låg siffra i de allra högsta röstgrupperna. Det finns intet skäl att antaga, att talen i Stockholm skola alltför mycket avvika från de uppsaliensiska. Man kan därför antaga, att man får det sannolika procenttalet för de icke kvinnliga väljarna, om man multiplicerar procenttalet för de särskilda röstgrupperna med dessa tal och samtidigt tager i betraktande, att medelprocentsiffran i Stockholm för männen och bolag o. s. v. var 1,18 gånger så stor som siffran för alla väljare, i Uppsala blott 1,18 gånger så stor.

1—3 röster. Hvad den exceptionellt stora olikheten vid 1 röst angår, måste man ihågkomma, att den första röstgruppen vid de kommunala valen omfattade personer med 700—849 kronors inkomst, alltså ett mycket stort antal, som ej hade politisk rösträtt, och dessa senare måste ha deltagit ännu mycket mindre än de andra (då man t. ex. tänker på den stora olikheten mellan den första och den andra röstgruppen äfven vid politiska val). Frekvensen vid de kommunala valen inom den första röstgruppen måste således vara väsentligt större, om man blott medräknar dem, som ha öfver 800 kronors inkomst.

På samma sätt som siffrorna så skulle höjas, om man undantog de kvinnliga väljarna, skulle de göra det, om bolagen o. s. v. borttogos, men härvidlag kan en jämförelse med en mindre stad sådan som Uppsala vara något äfventyrligare. Antalet bolag o. s. v. är också så litet, att det i de flesta röstgrupper ej kan mycket inverka. Endast gruppen med reduceradt röstetal innehåller så många, att det kan i högre grad inverka förryckande.

Det visar sig alltså, att skillnaden mellan frekvensen vid riksdagsmänna- och stadsfullmäktigevalen i de olika röstgrupperna ej litet reduceras, om man tager i betraktande valmanskårernas olika sammansättning i de båda fallen, men den utjämnas långt ifrån fullständigt¹⁾. Grupperna med låg frekvens vid de politiska valen deltaga jämförelsevis ännu mindre vid de kommunala, och tvärtom, hvilket väl beror på, att inom de särskilda yrkena olikheten mellan frekvensen i de lägre och de högre inkomstgrupperna är större än vid de politiska valen.

Men man kan icke heller utan vidare skriva hela den skillnad, som finns, på den graderade skalans konto. Det är nämligen icke säkert, att det kommunala intresset är lifligt inom en samhällsklass, därför att den visar ett stort politiskt intresse, eller att agitationen är lika ifrig i de båda fallen. I borgmästare- och rådmansvalen i Stockholm deltaga i allmänhet blott ett fåtal, men vid dessa har olikheten mellan olika röstgrupper, trots den lika rösträtten, varit t. o. m. ännu större än vid stadsfullmäktigevalen.

¹⁾ Ännu mindre skulle skillnaden varit, om man valt ett år, då deltagandet i stadsfullmäktigevalet varit mycket lifligt, men året 1905 har valts, emedan samma år riksdagsmannaval förrättades.

I det första rådmansvalet 1903 utgjorde t. ex. %-talet röstande i den lägsta inkomstgruppen 0,07 % mot i den högsta 6,51 %, och ungefär likadant har proportionen i allmänhet varit. Detta torde visa, att man ej utan vidare får draga den slutsatsen, att intresse för olika slag af allmänna frågor i samma grad förefinnes hos de särskilda samhällsklasserna. Det ringa deltagandet från arbetarnas sida i dessa rådmansval kan emellertid bero på speciella förhållanden, och vid borgmästarevalet 1903 deltog verkligen arbetarna mycket lifligt, så att olikheten mellan de skilda grupperna var rätt ringa. Den slutsats, som man kommer till, är, att det ej kan vara tvifvel underkastadt, att många valförsummelser särskildt i första till tredje röstgruppen bero på den graderade skalan, men att de ej äro tillnärmelsevis så många, som man vid första ögonkastet skulle tro, då man skrifver all olikhet i frekvensen vid stadsfullmäktigevalen på deras konto.

Antagligen skall skalans omläggning till 40-gradig och det ökade intresse, som man för hvarje år skänker de kommunala valen, icke minst i Stockholm och våra andra storstäder på grund af valens betydelse där för första kammarens sammansättning, bidra till att utjämna skillnaden i frekvens i olika klasser. Härvidlag får man icke heller glömma de proportionella valens införande, som göra, att intet parti behöfver missmodigt stanna hemma, emedan det ej har utsikter vid valet, och som t. o. m. af en förf. sägas vara det verksamaste medlet emot alla slag af röstförsummelser ¹⁾).

Att en graderad skala i själfva verket ej behöfver hindra ett lifligt deltagande från alla samhällsklassers sida visas tillfullo af statistiken för Sachsen. Olikheten mellan de särskilda grupperna är där icke större än man skulle kunna väntat sig i ett land med lika rösträtt ²⁾).

Det är emellertid icke blott de sociala olikheterna, som inverka på valdeltagandet. Köpenhamnsstatistiken visar, att äfven mellan de olika naturliga befolkningsgrupperna en tydlig skillnad finnes. Så inverkar framför allt *aldern*. Af män i åldern 25—30

¹⁾ SPIRA, a. a., sid. 45. Emellertid finns det äfven förf., som från-känna de proportionella valen hvarje betydelse härvidlag, så t. ex. MEYER.

²⁾ Se tab. sid. 89.

år deltog där endast 77,0 %, hvarefter procenttalet för de följande 10-årsgrupperna uppgick till 80,7, 81,9, 82,1 och 80,4 % samt blott 73,1 % af dem, som fyllt 70 år. Kulminationen inträffar alltså i åldern 50—60 år. För de olika yrkena äro emellertid förhållandena helt olika. Under det att kulmen inom de liberala yrkena och bland lärarna ej uppnås förrän mellan 60 och 70 år, och bland tjänstemännen t. o. m. knappt någon afmattning visar sig bland dem, som passerat det 70:de året, börjar arbetarnas intresse för allmänna frågor att slappas redan tidigt. Efter uppnådda 50 år minskas frekvensen, och i åldern öfver 70 år deltaga ej $\frac{2}{3}$ af alla arbetare.

I Köpenhamn har man också undersökt *civilståndets* inverkan på frekvensen. Man har nämligen indelat männen i »gifta, hvars hustru har rösträtt» och »andra» män. Då så godt som hvarje 25-årig hustru får rösträtt, i och med att mannen får det, består denna senare grupp till öfvervägande del af ungarlar. Medelsiffran för de båda grupperna blir resp. 82 och 79,5 %, en olikhet som till en del kan antagas ha sin grund i den betydligt lägre åldern hos personer i den senare gruppen, som TRAP också påpekar. Härvidlag finnes ingen större skillnad mellan de olika yrkena.

Köpenhamnsvalet 1909 var emellertid intressant framför allt, därför att *kvinnorna* då för första gången hade rösträtt. Hos oss ha kvinnorna i allmänhet rätt sällan använt sig af sin kommunala rösträtt. Intresset har dock betydligt ökats med åren¹⁾. 1872 deltog t. ex. i Stockholm blott 0,27 % (mot i medeltal 3,88 %), under det att 1906 6 % röstade (mot i medeltal 15 %). I Uppsala 1906 var siffran 9,44 % mot 28 %. Statistiken från denna senare stad ger oss möjlighet att beräkna deras deltagande i olika inkomstgrupper. På grund af det ringa materialet visar siffran stora fluktuationer, men äfven här kan man tydligt iakttaga, att frekvensen ökas med inkomsten.

Vid Köpenhamnsvalet deltog däremot kvinnorna lifligt, med 69,4 % (emot 80,5 % af männen). Man har där uppdelat kvinnorna på samma yrkesgrupper som männen, hvarvid hustrun

¹⁾ Se tab. sid. 96.

räknas på mannens yrke. Resultatet blir ungefär detsamma som bland männen. De immateriella yrkena stå främst och arbetarna föga öfver medeltalet. Äfven för de olika inkomstgrupperna inom hvarje yrke visar sig samma tilltagande intresse med högre inkomst. För de olika åldersgrupperna är siffran 69,0, 71,9, 71,6, 68,3, 63,4 och 49,7 %.

Kulminationen inträder alltså redan i åldern 30—40 år. Skillnaden mellan kvinnor och män är minst i de lägsta åldrarna, men blir sedan allt större (ökas från 8 till 23 %).

Om alltså förhållandet här öfverallt är detsamma som i de olika grupperna bland männen, gifver en jämförelse mellan de olika civilståndet ett rakt motsatt resultat. Grupperna äro: gifta, hvars män ha rösträtt, ogifta, änkor, samt »andra» (bl. a. gifta kvinnor, som ha rösträtt, utan att mannen har det) med resp. 69,1, 78,9, 60,2 och för den sista lilla gruppen 58,8 %.

Änkornas ringa deltagande kan väl förklaras däraf, att de till stor del uppnått en så hög ålder, att intresset börjat slappas. Siffrorna visa ett mycket större deltagande bland de ogifta än bland de gifta, hvilkas män ha rösträtt, och detsamma gäller för alla de särskilda yrkesgrupperna. De ogifta kvinnorna deltaga t. o. m. talrikare än de män, som ej ha röstberättigad hustru (d. v. s. i allmänhet de ogifta männen). Procenttalen äro nämligen för dessa grupper 78,9 % och 75,9 %.

Det stora intresse, som äfven kvinnorna visat vid detta val, kan naturligtvis till en del tänkas bero på, att det var första gången, som de haft tillfälle deltaga i det allmänna lifvet, men i hvilket fall som helst torde resultatet från Köpenhamn gifva vid handen, att farhågan, att ett eventuellt införande af allmän kvinnlig rösträtt skulle komma framför allt vissa sociala grupper till godo, ej bekräftas af statistiken därifrån.

Äfven härvidlag måste man emellertid ihågkomma, att förhållandena på landet kunna gestalta sig väsentligt annorlunda än i städerna. Öfver hufvud taget skulle det vara mycket intressant, om liknande undersökningar, som de här omnämnda, kunde göras äfven för landsbygdens räkning.

Procentalet deltagande vid allmänna val i Stockholm.

Röstklass	Inkomst i kronor	Riksdagsmannavalet				Stadsfullmäktigevalen				Stadsfullm.-valet 1905, om procentalet deltagande i riksdagsmannavalet samma år sättes till 100	
		1872 ¹⁾	1885	1893—1902 ²⁾	1905	1872 ¹⁾	1885	1898—1902 ²⁾	1905	Alla väljare	De icke kvinliga väljarna ³⁾
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	700—849	1,8	60,0	56,8	35,8	0,1	0,7	1,5	3,0	8	9
2	850—949	9,6	50,0	54,8	49,7	—	2,5	4,9	8,4	17	23
3	950—1,049	5,4	76,0	64,8	50,7	0,2	3,6	8,1	8,4	16	19
4	1,050—1,149	21,2	61,1	64,9	61,8	0,2	3,0	11,2	15,2	25	30
5	1,150—1,199	26,5	64,8	73,6	69,0	1,0	10,1	8,9	20,6	30	26
6	—	33,0	62,7	56,7	36,8	0,9	7,1	1,6	3,0	8	8
7	1,200—1,299	33,3	69,0	64,4	60,4	1,5	5,6	10,5	15,8	26	34
8	1,300—1,399	33,6	77,7	62,8	71,8	1,1	9,0	10,3	25,7	36	46
9	1,400—1,499	37,0	73,0	68,7	68,8	2,0	11,1	12,2	26,8	39	50
10	1,500—1,599	—	72,8	64,1	61,8	—	16,7	9,5	18,9	31	36
11—20	1,600—2,099	43,4	70,1	61,0	61,8	3,8	12,2	11,1	19,1	31	36
21—30	2,100—3,099	—	70,5	60,9	59,7	6,8	18,1	14,3	18,9	32	35
31—40	3,100—4,099	—	55,0	76,6	62,7	61,8	9,5	20,0	17,8	30	32
41—50	4,100—5,099	—	58,8	72,6	66,5	62,0	10,7	24,4	19,8	32	30
51—60	5,100—6,099	—	65,3	76,1	65,8	62,1	14,4	24,2	21,0	31	32
61—70	6,100—7,099	—	70,0	82,0	65,5	60,9	13,7	31,1	22,8	34	35
71—80	7,100—8,099	—	69,9	79,2	67,7	66,9	17,2	32,1	24,3	34	35
81—90	8,100—9,099	—	62,6	74,8	68,4	68,8	21,6	34,1	26,4	36	37
91—100	9,100—	—	66,1	79,7	69,8	70,0	23,1	36,7	27,4	—	—
100 ¹⁾	—	—	71,4	—	—	—	—	—	—	—	—
Reduce- radt rö- stetal ...	—	—	—	—	—	25,5	—	29,6	—	39	40
Medeltal	—	46,0	72,7	61,5	58,4	3,9	13,8	12,5	15,4	26	30
<i>Yrke.</i>											
Liberala yrken		51,3	69,5		58,7	5,6	18,7		19,8	34	
Civ., mil., hof-äm- betsmän o. präster		63,9	73,6		60,0	10,7	24,6		18,0	30	
Fabrikanter o. hand- lande		47,9	72,6		57,6	9,7	23,2		20,0	35	
Arbetare.....		17,7	76,0		61,1	0,2	6,8		20,8	34	
Vaktbetjände o. ensk. tjänare		43,5	75,4		56,1	0,8	8,0		13,2	24	
Kvinnor		—	—		—	0,3	4,1		6,9	—	

¹⁾ Vid valet år 1872 omfatta grupperna röstetalen 10—19, 20—29, 30—39 o. s. v., samt sista gruppen 100 röster.

²⁾ THULIN, a. a. sid. 58.

³⁾ Siffran beräknad enligt de principer, som angifvas på sid. 91.

Den österrikiska valreformen från nationalitetsproblemets synpunkt.

Af

Docent Sigfrid Wallengren.

(Forts.)

d. De bestående maktförhållandena (»Der nationale Besitzstand«).

»Vid den nya valordningen måste till en viss grad anknytas till de historiska förutsättningarna och de faktiskt nu rådande tillstånden», utlåter sig inrikesministern¹). Ett så vidsträckt hän synstagande som möjligt till de förefintliga maktförhållandena har därför varit en av de härskande tankarna. »Den som menar allvarligt med valreformen», heter det i ett annat (tyskt) anförande, »hör icke förbise, att för en nation ingenting är svårare att förfaga än en förlust i dess »Besitzstand»²).

Ingen nation har således velat gå med på att låta sig berövas någon av de platser i ett kronland, över vilka den till följd av den hittillsvarande valkretsindelningen disponerat³). Men uppenbarligen har kampen avsett ej blott försvaret av det absoluta antal representantmandat, som en nationalitet hittills innehaft, utan jämväl och framför allt bevarandet av dess proportionella andel

¹ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 247.

² A. st. s. 208.

³ I det ursprungliga regeringsförslaget (Gautsch) minskades absoluta representantantalet för polackerna samt för italienarna och rumänerna. Därmed nöjdes de icke. Den definitiva lösningen av valrättsfrågan medförde också för de förstnämnda ökning av antalet och för de romanska nationerna bibehållande av deras dittillsvarande siffra.

av platserna i Abgeordnetenhaus. Varje nation har spjärnat hårt emot all rubbning till dess nackdel av den politiska maktställning i förhållande till de övriga, varav den dittills varit i åtnjutande. Detta har gällt ej blott nationalitetens ställning i det egna kronlandet, utan jämväl i riket i dess helhet. En nationell relativ förlust på ett håll har därför framkallat krav på »kompensation» å ett annat.

Förskjutningar av kraftförhållandena hava dock icke alldeles uteblivit, såsom vi i nästa kapitel närmare skola lära känna. Ty »der nationale Besitzstand» är ju icke den ensamt utslaggivande faktorn. Den är blott en bland andra, inverkar modifierande på resultatet av folkmängds- och kultursynpunkternas verkningar ¹⁾.

Liksom de sistnämnda har nu också status quo såsom medbestämmande faktor vid platsfördelningen blivit starkt angripen och stämplad såsom principiellt orättmätig. Även här ställer oppositionen den allmänna och lika rösträtten emot privilegieväsendet. »Utgående från grundsatsen, att valrätten bör vara en lika» måste en slovenisk riksrådsmedlem från Istrien beklaga, »att man vill bevara de olika partiernas faktiska innehav, ty därigenom upprätthålles för lång tid framåt en stor orätt, i det att italienarna tillförsäkras ett större antal mandat än som tillkommer dem i förhållande till deras huvudtal» ²⁾. Samma omotsvarighet mellan den uppställda allmänna rösträttens grundsats och hänsynstagandet till »der nationale Besitzstand» vid platsfördelningen framhålles med skärpa av t. ex. även tscheckerna vid debatten om Böhmen. »Man skulle», yttrar en talare, »säkerligen icke taga illa vid sig, ifall tyskarna ville bevara ett nationellt innehav, som vilade på rättens och likaberättigandets basis. Detta är dock icke fallet i Böhmen, och det anfördes ju som en av grunderna för införandet av den allmänna valrätten, att genom densamma orättvisorna i den nu bestående valordningen skulle avlägsnas» ³⁾.

¹ Ett exempel på dess modifierande betydelse: efter huvudtal och skatteprestation mena polackerna i Schlesien, att de hava berättigade anpråk på fem mandat, men med hänsyn till tyskarnas dittillsvarande »nationale Besitzstand» inskränka de sig till att begära blott fyra. Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 372.

² A. st. s. 362.

³ A. st. s. 378.

En annan talar i liknande sammanhang om ett »väldförande», ett »afficerande av den allmänna och lika valrättens princip»¹. Och vid ett föregående tillfälle hava tyskarna fått höra att deras anspråk på att få behålla sitt »Besitzstand», som faktiskt är »ett nationellt privilegium» icke är mera välmotiverat än de gamla privilegiekuriornas krav på att alltfortfarande få åtnjuta sitt »Besitzstand» skulle vara².

Sedan vi nu skärskådat fördelningsteknik och fördelningsprinciper, vända vi vår uppmärksamhet åt fördelningsresultatet.

D. *Platsfördelningsresultatet.*

Tyskarna klaga i de reformen förutgående debatterna, att de framför andra fått finna sig i rubbningar av deras »Besitzstand». Genom varje valreform mena de sig hava förlorat. Genom den sista frukta de att bliva fullständigt berövade den ledande ställning, som de hittills i kraft av historisk rätt innehaft³. De säga sig emellertid icke kämpa för en tysk hegemoni, utan vore nöjda, om de endast kunde bevara sin »Besitzstand» och hava någon garanti för att staten icke utlämnas åt slaviseringsen⁴. De synas hava önskat jämvikt mellan tyskar och slaver, med romanerna — italienarna och rumänerna — såsom tungan på vågskålen⁵. Men de mena, att »varje objektiv man måste medgiva, att valreformen betyder en slavisering av Österrike»⁶. »En slavisk majoritet i parlamentet för eviga tider» bliver dess följd. »Tyskarnas ställning måste bliva en så ogynnsam, att man endast med förskräckelse kan tänka på det tyska folkets läge»⁷.

Med föreliggande sifferuppgifters hjälp skola vi undersöka, i vad mån dessa klagomål äro berättigade, liksom över huvud,

¹ A. st. s. 386.

² A. st. s. 202. Jfr. årg. 1909 s. 330 not 2 liknande invändning mot skattebeloppet som fördelningsnorm.

³ A. st. s. 214.

⁴ A. st. s. 293.

⁵ A. st. s. 402.

⁶ A. st. s. 333.

⁷ A. st. s. 280.

hurudan den fördelning av riksrådsmandaten är beskaffad, som framgått såsom produkten av de ovan behandlade fördelningsprincipernas tillämpning.

Huru inom varje kronland representantmandaten fördelats mellan de olika folkstammarna, framgår av den nedan i noten intagna tabellen ¹. På nästa sida följer en tabell, som utvisar de olika nationaliteternas absoluta och relativa *totalandel* av representationen före och efter valreformen 1907 ². Mandaten fördela sig på detta sätt:

¹ Den är hämtad från HERRNITT, Die österreich. Wahlreform, Arch. f. öff. Recht XXII Bd (1007) s. 79 (kronlanden av mig omflyttade till samma ordning som i tab. s. 252 årg. 1909):

Kronland	Folkmängd 1900	Mandatantal		Valkretsarnas övervägande umgängesspråk									
		förr	nu	tyska	tscheckiska	polska	ruteniska	sloveniska	serbo-kroatiska	italienska	rumäniska		
Nedre Österrike	2,856,701	46	64	64									
Övre Österrike	800,253	20	22	22									
Salzburg	186,848	6	7	7									
Steiermark	1,313,325	27	30	23				7					
Kärnten	360,800	10	10	9				1					
Krain	504,332	11	12	1				11					
Istrien	712,377	5	6					1	2	3			
Kustlandet		5	6					3		3			
Triest		5	5					1		4			
Tyrolen	949,640	21	25	16						9			
Vorarlberg		4	4	4									
Böhmen	6,271,012	110	130	55	75								
Mähren	2,120,747	43	49	19	30								
Schlesien	663,740	12	15	9	2	4							
Galicien	7,284,703	78	106			78	28						
Bukovina	723,504	11	14	4			5						5
Dalmatien	584,823	11	11						11				
Summa	25,632,805	425	516	233	107	82	33	24	13	19	5		

² RAUCHBERG, Die statistischen Unterlagen der Wahlreform, Statistische Monatschrift N. F. XII Jahrg. (Brünn 1907) s. 245 och 246. — Angående nationaliteternas andel av särskilt stads- och särskilt landbygdsmandaten, se a. a. s. 250 f. Sifferuppgifterna äro naturligtvis byggda på

	Absoluta antalet representanter		Relativa antalet (%)	
	Förut	Nu	Förut	Nu
Tyskar	205	233	48,2	45,2
Tschecker.....	87	107	20,5	20,7
Polacker	72	82	16,9	15,9
Rutener	10	33	2,4	6,4
Slovenor	15	24	3,5	4,6
Kroater	12	13	2,8	2,5
Rumäner	5	5	1,2	1,0
Italienäre	19	19	4,5	3,7
Summa	425	516	100	100

Absolut taget hava samtliga nationaliteter utom italienare och rumäner fått representantantalet ökat. Vad däremot de relativa andelssiffrorna beträffar, så förete endast rutenernas och slovenernas och — ehuru i betydligt mindre mån — tscheckernas en stegring. För de öfriga nationaliteterna hava de båda förstnämnda slaviska folkslagens starkt höjda representation vållat en nedgång av det relativa antalet mandat. Framför allt hava tyskarna och italienarna fått bekosta denna rutenernas och slovenernas förstärkning.

Om man med ledning av ovanstående tabell uträknar siffrorna för *de tre stora huvudstammarna* i Österrike, tyskar, slaver och romaner, så framgår följande sammanställning:

	Absoluta antalet representanter		Relativa antalet (%)	
	Förut	Nu	Förut	Nu
Tyskar	205	233	48,2	45,2
Slaver	196	259	46,1	50,2
Romaner	24	24	5,7	4,6
Summa	425	516	100	100

den förutsättningen, att valkretsens nationella karaktär bestämmer dess representants nationalitet. Egendomligt nog har vid det första efter den nya ordningen företagna valet detta icke undantagslöst inträffat — »infolge merkwürdiger Zufälle», säger RAUCHBERG — om också i det hela taget utfallet öfverensstämt med beräkningen. Tyskarna hava t. ex. fått 232 (i st. f. 233) representanter, polackerna 80 (i st. f. 82), tscheckerna däremot precis 107. Jfr tabellen här ovan. RAUCHBERG, a. a. s. 229 not 1 o. s. 245. HERRNRITT, a. a. s. 100 not 44.

Man finner, att slaverna verkligen enligt den nya ordningen äro i besittning av de flesta platserna i det österrikiska riksrådets Abgeordnetenhaus, och detta icke blott relativt, i jämförelse med var och en av de båda andra huvudstammarnas platser för sig, utan även absolut, i jämförelse med deras sammanlagda antal. Slavernas mandat uppnå en siffra av 259, d. ä. c:a 50,2 % av alla de numera 516 platserna. De behärska sålunda den något större hälften av kammaren. Tyskarna jämte romanerna innehava tillsammans den något mindre hälften, 257 platser eller 49,8 %, så fördelad, att på de förras lott falla 233, d. ä. c:a 45,2 %, och på de senares 24, d. ä. c:a 4,6 %¹.

Det framgår vidare av de forna och de nuvarande talens sammanställning, att det absoluta antalet representantplatser ökats både för tyskarna och för slaverna, medan romanernas absoluta andelssiffra stått stilla. Men slavernas tal har — på grund av den nyss anmärkta ökningen av framför allt rutenernas och slovenernas mandat — gått förbi tyskarnas, så att det förra numera undanträngt det senare från dess forna plats såsom det främsta. De relativa talen avspegla den maktförskjutning, som ägt rum, på följande sätt. Romanerna hava lidit en minskning av över 1 % av hela antalet riksrådsmandat. Tyskarnas procentsiffra har nedgått från 48,2 till 45,2; slavernas tillväxt i representationsrätt betecknas av en höjning från 46,1 till 50,2 %. Medan de förra enligt den gamla ordningen besatte över 2 % mera av Abgeordnetenhaus' platser än de senare, så har förhållandet nu svängt därhän, att de förut överlägsna nu innehava 5 % mindre än deras medtäv-läre. Tyskarnas och romanernas sammanlagda representantantal har sjunkit från den absoluta majoriteten av 53,9 % till den absoluta minoriteten av 49,8 %.

Att valreformen innebär en tendens till »slavisering» av parla-

¹ Under loppet av valreformdebatterna har utpräglat sig begreppet »spänning (Spannung)» såsom »uttrycket för de nationella partiernas ömse-sidiga kraftförhållande». Min. pres. v. Beck i Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 355. »Spänningen» mellan det slaviska och det tysk-romanska representantantalet utgör sålunda numera 2 mandat. Jfr GARR, Die öster-reichische Wahlreform, Jahrbuch f. Gesetzgeb., Verwalt. u. Volkswirtschaft hrsg. v. Schmoller, N. F. XXXI Jahrg., 4 H. s. 140.

mentet torde sålunda icke vara oriktigt att påstå. Tyskarna (och romanerna) hava icke lyckats bevara hela sin procentuella »Besitzstand», utan en del hava slaverna lagt beslag på.

Här må emellertid ett par anmärkningar av allmänpolitisk innebörd finna plats. I den politiska diskussionen i Österrike har — såsom också i den ovanstående framställningen antydes — idén om tvänne mot varandra stående »block», det slaviska och det tysk-romanska spelat en stor roll. Det har kämpats om den rätta »spänningen»¹ mellan dem. Nu betonas å andra sidan från åtskilliga håll², att föreställningen om en dylik partigruppering alldeles icke finner sin motsvarighet in praxi. Dess förverkligande motverkas först och främst vad det slaviska blocket beträffar av de (årg. 1909 sid. 253 berörda) mellanslaviska intressekonflikterna, särskilt fiendskapen mellan rutener och polacker, mellan vilka en samverkan är högst osannolik. Det tysk-romanska blocket åter kan jämväl anses sakna en hållfast grund: tyskarna finna sig visst icke i alla väder kunna lita på romanerna såsom bundsförvanter³. Att det slaviska blocket såsom en fast sammanslutning omfattande alla slaviska nationalitetspartier är en fiktion minskar sålunda i någon mån faran för tyskarna av deras antagonisters absoluta majoritet i Abgeordnetenhaus; tyskfiendliga slaviska koalitioner ingå dock alltjämt i den österrikiska parlamentspraxis. Osäkerheten av romanernas alliansskap åter reducerar betydelsen av de 49,8 %, som skulle motväga den slaviska majoriteten⁴.

¹ Se ovan s. 102 not 1. Detta »spännings»-begrepp utgjorde för tyskar och tschecker i valreformutskottet sjiibolet». GARR, a. a. o. s.

² Se t. ex. SPRINGER, Grundlagen etc. s. 131 ff., PERNERSTORFER, Die Slawen in Österreich Die neue Rundschau XX Jahrg. 4 H. s. 580 ff., RAUCHBERG, a. a. s. 246 f., GARR, a. a. s. 137 o. 140. Jfr årg. 1909 s. 253 och s. s. not 1.

³ Exempelvis kan framhävas motsatsen mellan tyskar och italienare i Tyrolen.

⁴ Under valreformdebatterna ställdes olika påståenden mot varandra beträffande »blockens» realitet: »Tyskarna», heter det t. ex. å ena sidan, »skola tillsammans med italienarna bilda majoritet, enär de slaviska partierna icke hava något gemensamt program». Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 617 f. Å andra sidan anföres t. ex.: »Det säges, att blocken icke alls skulle hava någon betydelse; historien om blocken vore en löjlighet. Ifall man säger detta om det tysk-romanska blocket, så kan man medgiva det,

Men här till kommer en andra omständighet, som modifierar verkan av de ovan omhandlade fördelningstalen och som är ägnad att nedsätta det faktiska värdet från rent nationalpolitisk synpunkt framför allt av tyskarnas procentsiffra, 45,2. Det är den förstärkning av de rent politiska (icke-nationalistiska) synpunkternas betydelse, som man väntat sig som en följd av den allmänna rösträtten och de nationellt enhetliga valkretsarna och som tydligen måste lossa på den inre enheten inom en nationalitets representantflock. Den politiska partidifferentieringen är ju — såsom tydligt är — mest framskriden bland tyskarna. Redan förut hava därför de icke-nationalistiska elementen varit starkast företrädde bland deras leder. I än högre grad hava de menat att detta skulle bliva fallet efter valreformen (jfr. årg. 1909 s. 243 ff.).

Tyskarna anse sig därför icke kunna räkna alla sina 233 mandat såsom tysk-nationella. Såsom redan förut i annat sammanhang framhåfts, komma ju också för de »*kristligt-sociala*» (i sin kärna ett tyskt parti) de nationella intressena i andra rummet i jämförelse med de positiva sociala uppgifterna. Det här under valreformdebatterna från de andra tyska partiernas sida icke saknats hårda anklagelser mot dem för trolöshet mot den tyska saken. Vid arbetet på den nya ordningen hava de spelat en medlande roll. De erövrade i den allmänna rösträttens parlament icke mindre än 96 platser¹.

Från de rent tysknationella mandaten måste vidare dragas de platser, som under den nya ordningen tillfalla *socialdemokraterna*, då ju dessa »i nationella frågor för överskådlig framtid åtminstone icke obetingat skola komma i betraktande för tyskarna»². Deras förhållande vid reformfrågans behandling var sådant, att de otåligt pådrevo regeringsförslagets antagande sans phrase och betecknade de nationella striderna om valkretsarna såsom onödigt och otillständigt fördröjande av reformen.

men icke om det slaviska blocket. Vi uppleva dagligen, att det slaviska blocket icke är någon saga, utan ett påtagligt faktum, med vilket vi måste räkna. Om vi därför väpna oss för att icke låta majoriteten överlämnas åt detta slaviska block, så är det ett naturligt självuppehållsens bud». A. st. s. 389.

¹ Jfr. årg 1909 s. 244 f.

² Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 289 och flerstädes.

Vissärligen var det väl att förutse att socialdemokrater komme att väljas även av andra nationaliteter än tyskarna, men de senare höllo under reformdebatterna före, att partiet ifråga komme att erhålla de flesta av sina mandat i tyska valkretsar. Och häri har erfarenheten givit dem rätt. De efter den nya ordningen företagna valen insatte i Abgeordnetenhaus 86 socialdemokrater och av dessa voro icke mindre än 51, d. v. s. uppemot 60 % tyska¹. Om man får antaga — vilket väl är troligt — att icke heller slaverna hava direkt hjälp i sina nationella strävanden av socialdemokraterna², så hava dock tyskarnas farhågor, att reduceringen skulle bliva större på den tyska än på den motsatta sidan visat sig välgrundade.

Det må tilläggas, att i mån som den politiska partidifferencieringen skrider framåt även bland de slaviska folken i Österrike — hos tscheckerna har den redan kommit ett gott stycke på väg — skillnaden mellan dess återverkan på de tysk-nationella och på de slavisk-nationella partierna kommer att minska. Som det nu är, torde emellertid kunna sägas, att de förras »nationale Besitzstand» *faktiskt* är blivet mera reducerat än det *rättsligen* är.

Vi lämna nu frågan om nationaliteternas, särskilt de tre huvudstammarnas, förutvarande och nuvarande rättsliga »Besitzstand» och dess betydelse för deras faktiska andel i den legislativa makten för att övergå till att betrakta fördelningsresultatet sett även från synpunkten av de två övriga viktigaste fördelningsprinciperna, folketal och beskattningen. Belysningsvis beröras jämväl i detta sammanhang »Besitzstands-» talen för vissa (slaviska) nationaliteter.

Om tyskarna äro missbelåtna med den genom valreformen åstadkomna rubbningen av deras »Besitzstand», så äro å andra sidan slaverna ingalunda tillfredsställda med graden av denna »slaviseringspolitik», över vilken de förra klaga. Det tagna steget

¹ HERRNRITT, Die österr. Parlamentsreform, Arch. f. öff. R. XXII s. 100, not 44. Jfr årg. 1909 s. 245.

² »Från socialdemokraterna . . . hava slaverna ingen hjälp att vänta, då detta parti håller fast vid centralismen och skrattar ut varje fordran på höjande av lantdagarna». Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 698. Jfr ock PERNERSTORFER, Die Slawen in Österreich, Die neue Rundschau XX: 4 s. 582.

mot ett utjämning av representationsrätten till deras fördel finna de sålunda alldeles för obetydligt. De påstå tvärtom, att valreformen som »översta princip» uppställt att skapa »ett privilegium för den tyska nationen»¹. De hade hoppats på större medgivanden åt den numeriska synpunkten, åt *folkmängden* såsom måttstock vid fördelningen av representantplatserna mellan kronländer resp. nationaliteter.

I vad mån folkmängden såsom medbestämmande faktor alltfortfarande får maka åt sig för de övriga fördelningsnormerna, åskådliggöres genom nedanstående tabell, vilken utvisar varje nationalitets »representationstal» (»Vertretungsziffer»)².

Folkstam.	Numerisk styrka (1900).	Mandat-antal.	Antal inv. på en representant.
Italiensk.....	727,102	19	38,268
Tysk	9,171,614	233	39,363
Rumänisk ...	230,963	5	46,193
Slovenisk ...	1,192,780	24	49,699
Polsk	4,252,384	82	51,858
Serbo-kroatisk	711,380	13	54,722
Tscheckisk ..	5,955,397	107	55,658
Rutenisk.....	3,381,570	33	102,472
Hela Österrike	25,632,805	516	49,676

¹ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 282.

² HERRNRITT, a. a. s. 80. Jag har ordnat folkstammarna efter stigande representationstal. — RAUCHBERG, a. a. s. 300, har avvikande siffror, beroende huvudsakligen därpå, att han frånräknat den icke representerade befolkningen (för hela Österrike 1.794.500; jfr. årg. 1909 s. 263). Enligt nämnde förf. får tabellen över »representationstalen» (med nyss nämnda omordning) följande utseende.

Folkstam.	Antalet inv. på en representant.	Folkstam.	Antalet inv. på en representant.
Italiensk	34.147	Polsk	46.335
Tysk	37.377	Kroatisk	47.577
Rumänisk ..	40.580	Tscheckisk .	52.729
Slovenisk ...	44.708	Rutenisk	94.748
		Hela Österrike	46.161

Jag har i texten insatt Herrnritts tabell, enär den, såsom synes, till utgångspunkt har samma folkmängdssiffror som vår tabell å sid. 252 årg. 1909. Skillnaden mellan de båda tabellerna har f. ö. ingen väsentligare betydelse

Skillnaden mellan de olika nationaliteternas representationstal är icke oväsentlig. Frånsett italienarna — vilka tydligen trots minskningen av deras procentuella »Besitzstand» (ovan s. 101) alltjämt äro synnerligen gynnsamt behandlade, i det att för deras del det antal invånare, som komma på en representant, med över 11,000 understiger motsvarande siffra för Österrike i dess helhet — äro tyskarna avgjort bäst situerade. Siffran ifråga för dem understiger genomsnittssiffran med över 10,000¹. Bland de slaviska folken däremot är det enligt vår i texten införda tabell icke ett enda, som har att uppvisa ett representationstal, som icke — visserligen i väsentligt olika grad — överstiger, alltså är ofördelaktigare än det för hela Österrike gällande.

För de tre stora huvudstammarna ställa sig representations-talen enligt förestående tabell på följande sätt:

	Numerisk styrka (1900)	Mandat-antal	Antal inv. på en representant
Tyskar	9,171,000	233	39,363
Slaver	15,494,000	259	59,822
Romaner	958,000	24	39,917

Mellan representationstalen för slavernas olika grenar råda emellertid, såsom antytt, ganska stora divergenser. Fördelaktigast ställda äro slovenerna, vilkas siffra så gott som sammanfaller med riksmedeltalet². Såsom ovan s. 101 omnämnt, hugnades de också med ett väsentligen ökat antal mandat. Ytterst på den motsatta flygeln däremot finna vi rutenerna. De äro sämst behandlade, ståta med ett påfallande högt invånarantal på en representantplats — mera än dubbelt så stort (= dåligt) som rikstalet. Kronlandet Galicien har

för bedömandet av de representationsförhållanden, som de skola belysa. — RAUCHBERG, a. st., har jämväl särskilda representationstal för nationaliteternas stads- och lantvalkretsar. Jfr. ovan s. 100 not 2. Ju flera stadsmandat en nationalitet erhållit, dess bättre för dess allmänna representationstal. Jfr årg. 1909 s. 333, not 1.

¹ Även rumänernas siffra är enl. texttabellen fördelaktigare än rikssiffran, enl. RAUCHBERG än mera än enl. texttabellen.

² Enligt RAUCHBERGS tabell är slovenernas representationstal (44,708) t. o. m. lägre än rikets (46,161), har emellertid även här sin plats efter italienarnas, tyskarnas och rumänernas.

ö. h. fått sig tilldelat ett relativt lägre antal representanter än något annat kronland¹. Detta förhållande betingas emellertid icke av polackernas, utan av rutenernas tillbakasättande. Eller, såsom saken också skulle kunna uttryckas: vid fördelningen dem emellan av det gemensamma antalet är det polackerna som hemburit den överväldigande brorslotten. Deras representationstal kommer såsom det näst bästa bland de slaviska siffrorna i ordningen omedelbart efter slovenernas, höjer sig med något över 2,000 över riks-siffran (enligt RAUCHBERG endast ganska obetydligt). Polackerna hava alltid förstått att utveckla en stor realpolitisk skicklighet och blivit gynnade framför rutenerna². De senares ringa skatte-kraft och odifferentierade (bonde-)kultur ha gällt som motiv för deras från numerisk synpunkt styvmoderliga behandling³.

Onekligen har dock, såsom redan förut påpekat, den ruteniska nationaliteten vunnit åtskilligt på reformen. Ty före densamma hade den det ännu sämre. Den ökning av representantantalet, som reformen medfört för Galicien — ett plus av icke mindre än 28 (från 78 till 106), en tillväxt, som är större än för något annat kronland — (se ovan sid. 100 not 1) har i vida högre grad kommit rutenerna än polackerna till godo. Av kronlandets förutvarande 78 representantplatser föllo nämligen 70 på polackernas lott och endast 8 på rutenernas. Fördelningen av de nuvarande 106 mandaten åter är så utförd, att polackerna besätta 78 platser och rutenerna 28; de förra hava sålunda erhållit ett plus mot förut av endast 8, de senare däremot av ända till 20. De förras

¹ De olika *kronlandens* representationstal utfinnas genom sammanställande av uppgifterna över folkmängd och mandatantal å s. 100 not 1; med hjälp av folkmängds-siffrorna i tabellen å sid. 252 årg. 1909, kunna jämväl representationstal för de särskilda nationaliteterna i varje kronland uträknas.

² »Alla österrikiska ministerier sedan 1867 hava gynnat polackerna, emedan de polska representanterna i Wiener riksrådet bildade tungan på vågskålen, och tillbakasett rutenerna, ehuru de i alla tider hava bevisat sin tillgivenhet för tronen». P. DEHM, *Die Völker Südosteuropas und ihre politischen Probleme* (1909) s. 8.

³ Polackernas höjda representationstal står i sammanhang med en i deras intresse företagen ökning av de galiciska *stadsmandaten*. RAUCHBERG, a. a. s. 299.

procent av hela antalet Abgeordnetenhaus-mandat har sjunkit, de senares betydligt stigit (ofvan. sid. 101). Men trots detta är alltså polackerna politiskt starkt privilegierade framför rutenerna, såsom man finner, när man tar i betraktande det förhållandet, att enligt folkräkningen 1900 mot de 78 polska representanterna för Galicien svarar en polsk befolkning i kronlandet på 3,982,000 och mot de 28 ruteniske en rutenisk befolkning i samma kronland på 3,081,000 — siffror, som tydligen ådagalägga den ofantliga disproportionen till polackernas favör. Representationstalen blifva resp. ca 51,000 och 110,000¹. Man kan mycket väl förstå den nationella indignationen hos den ruteniske talaren, när han utbrister: »En dylik mandatfördelning är en förödmjukelse, ett knytnävslag och öfver huvud inbegreppet av allt vad man kan tillfoga en nation»².

Såsom nämndes äro i representationsavseende polackerna näst slovenerna bäst ställda bland de slaviska folken. Näst rutenerna åter i nationell. »Verkürzung» komma — ehuru med en ofantligt stor intervall — tscheckerna³. Deras representationstal är 6,000 högre än hela Österrikes och överstiger tyskarnas med 16,300. Någon avsevärd förbättring av sin parlamentariska position hava de icke heller genom reformen vunnit, ehuru de ju såsom ovan (s. 101) nämnt jämte rutener och slovenier höra till de nationaliteter, vilkas andelar av underhuset icke nedgått.

Det är icke heller med erkännsamma ord, som tscheckerna karaktärisera den nya ordningen. De förklara sig »slagna» i valreformkampagnen⁴. »Om förslaget kan man säga allt», yttrar sig en av deras talsmän, »man skall blott icke tala om valrätters likhet: det är en karrikatur på en allmän, lika valrätt»⁵. »Det är faktiskt», säger en annan av deras utskottsmedlemmar, »en

¹ Jfr årg. 1909 s. 318 o. s. s. not 1 där en del detaljerade galiciska representationstal äro anförda.

² Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 422.

³ Serbokroaterna intaga mittställningen; deras representationstal närmar sig dock enl. tabellen i texten mera tscheckernas än polackernas, enl. Rauchberg tvärtom.

⁴ A. st. s. 635 o. 639.

⁵ A. st. s. 393.

allmän och lika valrätt, men med förbiseende av allmänheten och med förbiseende av likheten»¹.

Huru till denna olikhet i representationsrätten, mätt efter folkmängden såsom måttstock, hänsynen till den förutvarande »nationale Besitzstand» bidragit, hava vi ovan funnit. Det återstår att kasta en blick på resultatet av skattesynpunktens tillämpning.

Liksom antalet invånare på en representant är ett uttryck för folkmängdens betydelse för representationsrätten, så är antalet skattekronor på en representant belysande för *beskattningens* inverkan på densamma. Här nedan återgifves² en tabell af dylikt innehåll, varjämte ytterligare bifogas parallella uppgifter om skatte-kronornas fördelning på huvudtalet.

Nationaliteter	(Direkta) Skatte-kronor (österrikiska)	
	på en representant	på person
Serbo-kroater	198,336	3.6
Rumäner	214,576	4.6
Polacker	278,481	5.1
Slovenar.....	388,214	7.8
Rutener	358,813	3.5
Italienare	453,944	11.9
Tschecker	582,491	10.5
Tyskar	882,331	22.4
I medeltal	628,254	12.6

Man finner, att de olika nationaliteterna förete rätt avsevärda skiljaktigheter sinsemellan med hänsyn till skatteförmågan. Det framgår tydligt av per capita-tabellen. »En tysk betalar sålunda i medeltal dubbelt så mycket i skatt som en tscheck, fyra gånger så mycket som en polack, sex gånger så mycket som en ruten o. s. v»³. Hade nu skattesynpunkten fått gälla såsom enda fördelningsnorm, så skulle tydligen tabellen över antalet skatte-kronor pr representant angivit ungefär lika stora siffror för de skilda folkslagen. Den visar emellertid, att även om de skatte-

¹ A. st. s. 399.

² Efter RAUCHBERG, a. a. s. 307.

³ A. a. o. s.

svagare nationaliteterna fått pruta av på sina på folktalet grundade representationsanspråk, så »hava de ekonomiskt ledande nationaliteterna vid uppdelningen af mandaten icke på långt när blivit ihåggkomna i den grad, som motsvarar deras utvecklingsståndpunkt och prestationer för staten»¹⁾. Ordnar man, såsom vi gjort i tabellen, nationaliteterna efter måttet av deras från skattesynpunkt gynnsamma representation, så framträder riktigheten av detta om-döme. Serien blir nämligen; serbokroater, rumäner, polacker, rutener, slovener, italienare, tschecker och tyskar. I det hela kan sägas, att folkslagen med lägsta skattesumma befinna sig i tēten, de med högsta i slutet av serien.

För att belysa samverkan mellan folkmängdens och skattebeloppets fördelningsnormer anföra vi till sist ur RAUCHBERGS ofta citerade valrättsstatistiska undersökning följande sammanställning²⁾.

På var och en av nedannämnda nationaliteter komma av 1,000

	mandat	personer	(direkta) skattekronor
Tyskar	452	349	634
Tschecker	207	226	192
Polacker	159	164	70
Rutener	64	132	37
Slovenner	46	46	29
Serber o. kroater	25	28	8
Italienare	37	27	27
Rumäner	10	9	3
Summa 1,000	1,000	1,000	1,000

»Bland de ovanstående tre siffreraderna», kommenterar RAUCHBERG förevarande tabell, »intager den åt mandaten ägnade

¹⁾ A. a. o. s. För Böhmen särskilt anföras följande tal:

	skattekronor	
	på en representant	på person
i de tyska valkretsarna	646,152	15.2
» tscheckiska »	567,012	10.8

²⁾ A. a. s. 308. — Siffrorna i mellersta kolumnen synas icke beräknade efter med vår tabell å sid. 252 årg. 1909 fullt sammanfallande uppgifter om nationaliteternas storlek, vilket emellertid för bedömandet saknar större betydelse.

en slags mellanställning. Mandaten äro varken uppdelade efter huvudtalet eller efter skattebeloppet, ej heller efter en norm, som skulle motsvara aritmetiska mediet av folkmängdssiffran och skattebeloppet; men de ligga dock innanför de genom huvudtal och skattebelopp dragna gränserna och därtill närmare huvudtalets än skattebeloppets proportion»¹. Säkerligen kom enligt den gamla riksrådsordningen den senare synpunkten mera till heders än enligt den nya och den förra fördelningsfaktorn mindre. Reformen har sålunda medfört en förskjutning av förhållandet mellan den enas pondus och den andras. Att tyskars och italiens ekonomiska försprång framför de slaviska folkslagen enligt RAUCHBERG i de sista årtiondena snarare blifvit större än mindre², har icke kunnat hindra minskningen av deras andel i den politiska makten.

Ser man emellertid saken från folktalets synpunkt, kan man säkerligen underskriva den dom, de nyss (s. 109 f.) citerade tjeckiska talarna fälla över den nya valrätten. Med likheten i representationsrätt de olika nationaliteterna emellan är det föga bevänt. Språnget är stort mellan rutenernas 102,472 inv. på varje mandat och italiensarnas 38,268. Olikheten i valkretsarnas invånartal är ett framträdande drag i den österrikiska valordningen³. På en omväg — genom valkretsindelningen — är sålunda en slags nationell pluralvalrätt upprättad, liksom det förut, efter 1896, fanns en individuell pluralvalrätt, i överensstämmelse med den nuvarande nationella betingad av ekonomiska förhållanden. Den ruteniske valmannens »röstkraft» är t. ex. mellan två och tre gånger mindre än den tyskes, oaktat bägge hava vardera en röst. En genom valkretsindelningen åstadkommen nationell gradering av valrätten,

¹ Man ser av tabellen, hurusom tyskarna, vilka utgöra endast 35 % av befolkningen, betala över 63 % av de direkta statsskatterna; deras representation utgör 45 %.

² A. st.

³ Ett exempel på en extrem motsättning: i den av polacker bebodda staden Krakau kommer en representant på c:a 16,000 invånare, i Wiens första valkrets en på 12,500 inv. medan de ruteniska valkretsarna i Ostgalicien ofta räkna vida över 100,000 invånare på ett mandat. HERRNRIETZ, a. a. i Archiv f. Öff. R. s. 63 och i Grünhuts Zeitschr. XXXV s. 597 not 1.

förenad med en individuellt »lika» sådan, detta är ett carateristicum för Österrikes politiska förhållanden.

Ojämn valkretsindelning och därför i själva verket graderad »allmän och lika» rösträtt finner man väl även annorstädes. I Tyskland t. ex. äro både vad riksdags- och landtdagsvalrätt beträffar ytterst ojämna valkretsförhållanden till finnandes. Men åtminstone för Preussens och Tyska rikets del är detta följderna av (visserligen medveten och avsiktlig) uraktlåtenhet att anpassa dem efter befolkningens förskjutningar, vilka sedan vallagarna gjordes, äro utomordentliga. En gång har vid valkretsarnas lagliga fastställande avsetts en så vidt möjligt likformig fördelning av representanterna ¹.

Vad Österrike däremot beträffar, så är denna ojämna valkretsindelning ett med avsikt infogat nödvändigt moment i den habsburgska monarkiens nuvarande parlamentariska konstruktion. Denna är byggd på olikheten mellan folkstammarna såsom grundval ².

Måttstocken har varit en kombination av synpunkter, vilka icke låtit sig reduceras till fixa formler (jfr däremot Frankrike 1791, årg. 1909 sid. 331 not 5), vilkas tillämpning icke varit att likställa med ett »mekaniskt räkneexperiment».

Realpolitiskt sett, är den ojämna valkretsindelningen kompromissresultatet av nationernas kamp om staten, en kamp, vari de ingått med olika politisk kraft, beroende på historia, tradition samt materiella och ideella kulturförhållanden. Därvid har slavernas tillvuxna politiska kraft förvärvat åt dem en motsvarande ökning av politisk makt.

Till de i dispositionen å s. 250 f. årg. 1909 angivna underavdelningarna (A, B, C och D) foga vi slutligen ett kapitel (E) om den nya platsfördelningens framtidsutsikter.

¹ HERRNRITT, a. a. i Zeitschr. f. priv. u. öff. Recht d. Gegenwart XXXV s. 597 och SIEGFRIED, Die schwere Benachteiligung d. volkreichsten Landesteile Preussens bei den Landtagswahlen (1908) s. 1.

² Och därtill på olikheten mellan land och stad.

E. *Platsfördelningens stabilitet.*

Av den allmänna rösträtten har man väntat sig gynnsamma verkningar i den nationella fridens intresse (se årg. 1909 s. 243 ff.). Olikheten mellan nationaliteterna med avseende på platsfördelningen måste däremot bliva en anledning till fortsatt nationell kamp¹.

Diametralt motsatta hava nämligen de svar varit, som de olika nationalitetspartierna avgivit på den frågan: skall den genom valreformen upprättade nationella olikheten bliva bestående? — eller skall denna så mödosamt konstruerade valkretsindelning (platsfördelning) endast bliva en, kanske snart passerad, anhaltstation på vägen mot en matematisk likhet?

Åsiktsmotsatsen i detta hänseende kom till ett prägnant uttryck i debatten om reformförslagets 42:dra paragraf, enligt vilken åt bl. a. valkretsindelningen skulle beredas skyddet av kvalificerad majoritet, kombinerad med kvorum. För den valrättspolitiska situationen i den habsburgska nationalitetsstaten är striden om denna fråga synnerligen belysande, och vi skola därför dröja något närmare vid den och dess utgång.

Valkretsindelningen skulle enligt regeringsförslaget icke kunna ändras annat än vid *närvaro* av minst hälften av representanthusets medlemmar och endast med en *majoritet* för ändringsförslaget av minst två tredjedelar av de närvarandes röster. Det var under debatterna om denna sak framför allt tscheckerna, som med hetta bekämpade införandet i valordningen av denna garanti, medan den för tyskarna stod som den absolut oundgängliga förutsättningen för reformverket. De förra sekunderades särskilt av rutenerna, de senare av polackerna. Tscheckerna och rutenerna ansågo sig från numerisk synpunkt förfördelade vid platsfördelningen och ville lämna dörrarna öppna för en förändring till det bättre. Tyskarna, särskilt i Böhmen, och polackerna i Galicien däremot önskade en skyddsmur uppbyggd kring vad de lyckats

¹ Att dock icke heller genom en fullt genomförd från numerisk synpunkt relativt lika representationsrätt nationalitetsproblemet är löst, är uppenbart. Dess lösning ligger icke på den parlamentariska valrättsplan allenast. Jfr årg. 1909 s. 247 ff.

bevara, de förra av relativ, om ock ej absolut, överlägsenhet, de senare av dominerande ställning i sitt kronland.

För tscheckerna stod saken så här: Att rösträtten icke är lika, utan olika för olika nationaliteter, innebär, att somliga folkslag äro stämplade som mindervärdiga — därvid tänka de främst på sig själva i förhållande till tyskarna i Böhmen. Fastställandet av den försvårande form för ändring, som kravet på $\frac{2}{3}$ majoritet utgör, skulle vara att för framtiden erkänna denna mindervärdighet genom att »petrificera» olikheten. Vägen skulle vara rättsligen stängd till uppnåendet av den nationella likhet i valrätt, som måste vara målet. De förklara öppet, att de anse denna valreform endast vara en punkt i utvecklingen till lika rösträtt, och att de så snart som möjligt vilja söka få »lappverket» helt ¹. Tyskarna, mena de, vilja genom två tredjedelsmajoriteten försvara en position, som de med orätt innehava. De vilja därmed kringgårdas ett orättvist förvärv, medan tscheckerna själva, då de bekämpa platsfördelningens upphöjande till ett »sanctissimum» äro vapendragare för en rättvis princip, likställigheten. Därtill kommer också, att tyskarna hava en tillräcklig garanti redan i kronans och herrehusets vetorätt ².

Mot detta resonnemannang satte nu tyskarna en annan tankegång, som underkände det berättigade i kravet på en matematisk likhet. »En politisk maktrepresentation efter absolut lika huvudtalsberäkning är helt enkelt icke den sanna rättvisan, utan skulle i sig innesluta den största orätt» — sådan är deras utgångspunkt. Därför vilja de hava författningsmässiga garantier, vilka försvåra rubbandet och förminskandet av den representationsandel, som de efter stora offer lyckats bevara. Utan två tredjedelsmajoritetens skydd bliva de utlämnade på nåd och onåd åt den slaviska majoritetens behag och åt »momentana attentat». Och då är Österrike snart en fullständigt slaviserad stat. Det ifrågavarande skyd-

¹ »Vi äro för en två tredjedelsmajoritet för eviga tider, om Ni giva oss den lika valrätten, lika för individerna, lika för nationaliteterna. Men om Ni göra en åtskillnad mellan nationaliteterna, måste Ni hålla till godo med att vi skola vara angelägna att så snart som möjligt åter företaga en förbättring av lappverket». Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 664.

² »Dynastien är tysk och i herrehuset äro tyskarna i majoritet». A. st. s. 655.

det för den antagna platsfördelningen är för tyskarna en nödvändighet för att de skola förmå upprätthålla sin politiska tillvaro.

Men icke blott i germanismens, utan även i statens intresse mena tyskarna att tvåtredjedelsmajoritetens garanti för valkretsindelningen måste införas i vallagen. Ty det är till förfång för representanthusets arbete för de riksviktiga ekonomiska frågornas lösande, om efter valreformens genomförande nationalitetsstriderna om den politiska makten omedelbart skola blossa upp igen; och det inträffar, ifall — såsom tscheckerna själva ställa i utsikt — den slaviska majoriteten genast skall begynna med den enkla majoritetens säkra hjälp söka erövra nya representantplatser. Men »i det ögonblick, då omöjligheten av en godtycklig ändring av valkretsarna är lagligen fastställd, skall också aptiten att företaga dylika »Evolutionen» minskas och därmed möjligheten för ett gagneligt ekonomiskt arbete av det framtida riksrådet vara given». Staten måste förskonas från det ideliga uppreandet av de skakningar, som äro förbundna med valrättsfrågans aktualitet¹.

Såsom ovan nämnt, voro icke heller polackerna vänner av tscheckernas önskan, att den nya valkretsindelningen skulle bliva blott ett »provisorium», som lätt kunde ändras. Liksom tyskarna ville för framtiden skydda sig mot tscheckernas anfall i den absoluta likhetens namn, så hade polackerna än större anledning att vänta sådana från de vid valkretsindelningen numeriskt sett verkligen misshandlade rutenerna.

Vad nu särskilt beträffar tyskarnas argumentering för tvåtredjedelsmajoritetens garanti, så uppbäres den tydligen av fruktan för »det slaviska blockets» övermakt och förstöringssträvan. Såsom ovan sid. 103 anmärkt, kan denna partikonstellation icke sägas vara förhanden såsom permanent företeelse. Även vid spörsmålet om tvåtredjedelsmajoriteten visade sig, såsom vi funnit, detta, i det att polackerna i eget intresse stodo på tyskarnas sida. Men i det stora hela torde dock kunna räknas med motsatsen tyskar och slaver. Och det är förklarligt, att de förra erfara behov av något konstitutionellt skydd för sin minoritetsställning under den nya valregimen; i all synnerhet i betraktande därav,

¹ A. st. ss. 650—702.

att de, i enlighet med vad vi likaledes ovan (sid. 103 f.) hava erfärit, icke kunna hysa någon säker förtröstan till romanerna såsom bundsförvanter och vidare anse den rent politiska parti-differentieringens starkare utveckling ibland dem minska deras förmåga att hålla slaverna stången¹.

Den österrikiska staten är sammansatt av ett antal »kronland» med utbildad autonomi, med egen representation. Men till sin reala konstruktion är Österrike icke blott en »Länderstaat», utan i än högre grad en »Völkerstaat». Författningen rymmer emellertid ingen *nationell* decentralisation, ehuru en sådan vore väl på sin plats, när det gäller de kulturella statsuppgifterna (jfr årg. 1909 s. 249). Ty det ligger i sakens natur, att ett folk icke gärna ser frågor, som beröra dess nationella kultur avgjorda genom beslut av ett flertal av annan nationalitet. De nationella motsatserna äro såsom partibildande minst lika djupgående som de religiösa. Icke heller finnes i den österrikiska författningen något annat effektivt institut avseende nationellt minoritetsskydd. Kronlandsautonomen är ingalunda något sådant (jfr årg. 1909 s. 248 f.). Vad särskilt angår tyskarna, kunna de väl vidare betrakta de garantier, som kronan och herrehuset skulle utgöra, såsom tämligen tvifvelaktiga. Något nationellt veto ingår icke i de parlamentariska verksamhetsformerna. Frånser man obstructionen — vilken emellertid faktiskt utvecklats till ett nationellt veto i betydelsefulla nationella frågor² — blir så kvar för tyskarna endast det ofullständiga minoritetsskydd, som ligger i en med hänsyn till folkmängden framför slaverna privilegierad representation³. Nu menade de emellertid, att även detta skydd skulle vara av fallfärdig beskaffenhet, om det icke självt stöddes genom

¹ Den heta striden om § 42 karaktäriseras av den tyske socialdemokraten i valreformutskottet (Adler) som en förvånansvärd strid om »en bagatell», och han talar emot två tredjedelarsgarantien därför att han menar »valkretsgeometrien» vara medvetet gjord till arbetarnas skada. Som man finner sociala, icke nationella synpunkter.

² GARR, Die parlamentarische Obstruction in Österreich, Jahrbuch f. Gesetzgeb. etc. hrsg. v. Schmoller, XXXIII Jahrg. 4 H. s. 65 ff. »Vad den skrivna rätten icke förmådde har den oskrivna rätten brakt till stånd». A. a. s. 83.

³ Jfr de svenska städernas privilegierade representation 1866—1909.

det minoritetsveto, som det kvalificerade majoritetsinstitutets tillämpning vid beslut om dess ändrande betyder.

Det är tydligen ingen tillräcklig nationell garanti tillskapad därigenom, att fördelningen av representantmandaten på de olika *kronländerna*, såsom inryckt i grundlagen, står under den kvalificerade majoritetens hägn¹. Det antal representanter, som tilldelats de olika kronlanden, är visserligen av betydelse även från nationell synpunkt, men av ännu större vikt är de erhållna platsernas fördelning mellan landets skilda nationaliteter, d. v. s. valkretsindelningen.

Vad *lantdagarna* beträffar är i kronlandsförfattningarna stadgad kvalificerad majoritet för beslut om ändring av nationaliteternas maktförhållanden och därtill ett högre kvorum. För ändring av valordningarna erfordras nämligen dels närvaro av tre fjärdedelar av lantdagsrepresentanterna, dels ock bifall av två tredjedelar av de närvarande. I *ett* kronland är valordningens svårföränderlighet ännu mera utpräglad, nämligen i Mähren, där kort före riksrådsvalreformen en »Ausgleich» ingåtts mellan tyskarna och tscheckerna. Garantien är här utom kravet på samma kvalificerade majoritet som i övriga kronländer ett kvorum, som är ännu högre än annorstädes. Ungefär fyra femtedelar av lantdagens medlemmar (121 av de 151) måste vara närvarande för att den i dylika frågor skall vara beslutsmässig. Det står sålunda i ungefär en femtedels av lantdagsrepresentanterna makt att genom sin frånvaro hindra ändringar i kompromissen om platsernas fördelning mellan de båda rivaliserande folkslagen².

En dylik dubbelgaranti blev icke den lösning, vari tyskarnas och dess motpartis kamp om den kvalificerade majoriteten utmynnade. Ty tyskarna lyckades icke genomdriva sina ursprungliga fordringar på *både* ett kvorum av halva antalet medlemmar

¹ Grundgesetz über die Reichsvertretung § 6 bestämmer huru många av hela antalet medlemmar i Abgeordnetenhaus komma på varje kronland, men hänvisar beträffande valkretsindelningen till vallagen, som icke är av grundlags natur. För grundlagsändringar stadgar § 15 två tredjedelars majoritet och i Abgeordnetenhaus ett kvorum av halva antalet, alltså just vad tyskarna begära vid ändring av valkretsindelningen.

² ULBRICH, Österreich. Staatsrecht, Das öff. Recht d. Gegenwart. Bd X, s. 166.

i Abgeordnetenhaus och en kvalificerad majoritet på två tredjedelar av de närvarande. Och den del av detta program, som föll igenom, var just den häftigast åtrådda, den så hårdnackat omstridda punkten om kvalificerad majoritet.

Genom en kompromiss framgick nämligen såsom lagfästad en bestämmelse, som innebar endast en *kvorums*-garanti, dock en effektivare sådan än den i det ursprungliga tyska kravet jämte den kvalificerade majoriteten fordrade. Valkretsindelningen skall nämligen enligt den lydelse § 42 erhöill kunna ändras endast vid närvaro av minst 343 medlemmar i Abgeordnetenhaus, d. v. s. tvåtredjedelar på en när. Och kan ett beslut i frågan icke fattas till följd därav, att icke tillräckligt antal är närvarande, så gäller det framställda förslaget som förkastat¹.

Det är tydligt att även denna formulering av garantiparagrafen erbjuder »eine gewisse Sicherstellung gegen aggressive Politik», såsom en polsk förkämpe för tvåtredjedelarsmajoriteten uttryckte sig. Men det vapen den giver tyskarna till att använda slaviska försök att beröva dem den »Besitzstand», som de enligt den nya valkretsindelningen innehava, är av annan art än det, som det kvalificerade majoritetsinstitutet skulle hava satt i deras händer. Om § 42 erhållit den av dem åstundade lydelsen, så skulle de genom direkt avgivna nej-vota kunna såsom kvalificerad minoritet inlägga sitt veto mot förändringar i den nationella maktfördelningen. Då paragrafen i sin definitiva lydelse uppställer endast tvåtredjedelars kvorum såsom garanti, så äro tyskarna hänvisade till att genom sin *bortovaro* förhindra åstadkommandet av en laglig omröstning angående omläggning av val-

¹ Paragrafen tillägger: »In diese Zahl sind die Abgeordneten, die zugleich Mitglieder der Regierung sind, die Mitglieder des Präsidiums und die zur Besorgung der Geschäfte am Tage der Abstimmung bestimmten Schriftführer nicht einzurechnen». — Samma kvorum erfordras f. ö. enl. paragrafen i fråga även vid beslut om ändringar av vissa stadganden i vallagen om den aktiva valrätten, den absoluta majoritetens princip vid representantval, minoritetsvalet i tvåmansvalkretsar, »engere wahl» och val av ersättare; därjämte är naturligtvis även § 42 själv ställd under samma garanti. — Om man från ser grundlagsbeslut (se ovan sid. 118 not 1), fordras eljest för giltiga beslut i Abgeordnetenhaus närvaron av endast hundra medlemmar (i herrehuset fyrtio). Grundges. üb. die Reichsvertretung § 15.

kretsarna och på så sätt få försöket avvärjt. De infinna sig icke — det är det negativa vapen, vallagen satt i deras händer i stället för den möjlighet till direkt avvärjande som det önskade minoritetsvetot skulle hava lämnat dem. Ett lagligt obstruktionsmedel således, som står minoriteterna till buds även i lantdagarna, då det gäller ändring uti valrättsförhållandena, dock att där ännu säkrare samma effekt genom dess begagnande uppnås som genom ett nationellt veto, då ju frånvaron av över en fjärdedel är tillräcklig därtill ¹.

En tysk talare i valreformutskottet finner det nu visserligen vara för tyskarna »schmählich und niederdrückend» att endast genom en dylik nödfallsåtgärd kunna förhindra, att »über sie ein Unrecht hineinbricht» ². Men säkert har valkretsindelningen genom det omtalade kvorumsstadgandet erhållit ett ganska starkt beskydd. Tyskarnas mandat äro 233 till antalet, bortavaron av 174 medlemmar lamlägger husets beslutsmässighet. Möjligheterna att genomdriva en omläggning av den genom valreformen åstadkomna politiska maktställningen synas under sådana förhållandena böra vara jämförelsevis små ³.

Det var ju icke blott tyskarna utan även polackerna, vilka stredo för en bestämmelse, som garanterade den nya valkretsin-

¹ Huruvida f. ö. abstinensen skall inordnas under begreppet obstruktion eller icke beror enligt GARR strängt taget därpå, om genom den avsiktliga bortavaron huset blir icke-beslutsmässigt, vilket ju i ovan omtalade fall är händelsen. A. a. s. 66. Jfr ang. abstinensen BRANDENBURG, Die parlamentarische Obstruktion s. 44 Anm. 15 och JELLINEK, Recht d. Minoritäten s. 38. Såsom demonstration har abstinensen spelat en ganska stor roll i Österrikes tidigare politiska historia (jfr t. ex. årg. 1909 s. 238 f.).

² Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 700. — Det må tilläggas, att vissa av arbetsordningen givna möjligheter till överhoppande eller förkortande av en del led i den ordinarie behandlingsordningen i kammaren enl. § 42 icke äro tillämpliga på frågor rörande valkretsindelningen och de övriga s. 119 not 1 omnämnda ärendena.

³ GARR finner den antagna bestämmelsen förläna valkretsindelningen t. o. m. »ett mycket starkare skydd» än tvåtredjedelarsmajoriteten skulle hava gjort. »Men tscheckerna behagade denna nyans bättre. För tyskarna kunde det naturligtvis vara likgiltigt, om de skulle blifva i tillfälle att förhindra för dem skadliga ändringsförslag genom att rösta emot dem eller genom att hålla sig borta». Die österr. Wahlreform, Jahrb. f. Gesetzgeb. etc. hrsg. v. Schmoller XXXI Jahrg. 4 H. s. 141.

delningens stabilitet. De lyckades vid kompromissen skaffa sig ett särskilt undantagsstadgande till sin förmån. Såsom ovan nämnt, sekunderades tscheckerna i sin kamp mot tvåtredjedelsmajoriteten av rutenerna, vilka önskade underlätta en förändring av den för dem så ogynnsamma fördelningen av mandatet mellan dem och polackerna i Galicien. I rak motsats mot deras önskingar finner man nu § 42 i sitt andra moment till den allmänna kvorumsgarantien, närvaro av minst 343 medlemmar, foga en speciell för tvåmansvalkretsarna.

När det gäller en förändring av dylika valkretsar, stadgar nämligen sagda moment såsom ytterligare förutsättning för beslutsmässighet att över hälften af representanterna *från det kronland, vars valkretsindelning är i fråga*, skola vara tillstädes. Och vidare: detta krav utsträcker — fullt konsekvent — till att avse även det för tvåmansvalkretsarna gällande minoritetsrepresentationssystemet. Då förslag om dess förändring äro å bane, kräves för ett giltigt beslut, att bland de minst 343 närvarande kammarmedlemmarna skola befinna sig »mer än hälften av representanterna från varje land, i vilket dylika valkretsar äro belägna».

Tvåmansvalkretssystemet — med vilket minoritetsrepresentationen är enligt vallagen nödvändigt förbunden — är, såsom ovan (sid. 310 årg. 1909) utförligen framställt, genom den nya valkretsindelningen infört endast i Ostgalicien. Galiciens 78 polska representanter utgöra ju tillsammans mycket mer än hälften av kronlandets 106 medlemmar i Abgeordnetenhaus och kunna således genom sin — fullständiga eller delvisa — frånvaro med lätthet neutralisera varje försök från de 28 rutenerna att få den galiciska maktfördelningen rubbad i riktning mot en numerisk rättvisare ordning. En rutenisk Abgeordneter slår också fast, att hans landsmän utan denna bestämmelse kunde hava hängivit sig åt »den förväntningen, att ett nytt, på rättvisare grundval uppbyggt hus skulle taga hänsyn till den nation, som är denna stats i storlek fjärde och besluta förändringar till denna nations fördel.» Andra momentet i § 42 har berövat dem »alla förhoppningar för framtiden»¹.

¹ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 698.

Det står emellertid icke i några lagparagrafers makt att i längden hindra utvecklingen åt det håll, dit sakförhållandenas egen tyngd driver den. Tyskarna hava fått uppgiva den tanke, som de en gång funno det naturligt att söka förverkliga, nämligen att med författningens hjälp bibehålla även det konstitutionella Österrikes karaktär af tysk stat. Med folkfrihetens införande och kulturens stegring under de senare decennierna har slavernas offensiva kraft fått liv och allt mera stegrats. Till sist hava tyskarna blivit försatta i utpräglad defensiv ställning.

Den fyrtyoandra paragrafen i riksrådsvalordningen giver dem nu visserligen ett statsrättsligt maktmedel, genom vilket de skola kunna tillbakavisa fortsatta försök att än mera slavisera parlamentet. Det kan komma att visa sig effektivt en god tid framåt. Men på längden kunna de väl knappast hindra dem att lyckas. Slavernas numerära överlägsenhet i monarkien är i alla fall ansenlig, och i mån av alltmera ökad folkkraft komma de att med allt större framgång fordra siffrans upphöjande till ensamt bestämmande vid riksrådsplatsernas fördelning.

Om valreformer i allmänhet gälla HERRNRITTS ord: »Liksom varje kulturföreteelse betyder den nyaste valreformen blott den närvarande ståndpunkten för en stor kulturrörelse; därom skola vi icke bedraga oss», tillägger han», att den nyss genomförda reformen endast är ett uppehåll, som inom sig sluter en vidare utvecklingsmöjlighet»¹. Författningsändringar ske emellertid i det hela taget mera stötvis, mindre kontinuerligt än privaträttens omvandlingar — »motsvarande det växlande spelet av de statslivet omedelbart påverkande krafterna»². I Österrike äro de genom nationalitetsmotsatserna lösgjorda krafterna att räkna till de häftigast uppflammande och mäktigaste av dessa drivande faktorer. Den ovan citerade författarens förutsägelse är därför här än mera motiverad än i de flesta andra stater.

Å andra sidan är det ju visserligen möjligt att när en förnyad omläggning av de centralparlamentariska maktförhållandena till slavernas fördel inträffar, den icke kommer att i realiteten

¹ HERRNRITT, Das Princip des allgemeinen Wahlrechtes, s. 591.

² A. a. s. 592.

betyda så mycket som den i närvarande stund skulle hava gjort. Det kan ju hända, att en utveckling till nationell decentralisation försiggått, vilken minskat centralparlamentets maktbefogenheter beträffande nationellt betydelsefulla angelägenheter och inskränkt dess kompetens till att omfatta endast sådana områden, som med nödvändighet, för riksenhetens skull, måste dragas inom dess rāmärken — för en med statens intresse överensstämmande utveckling i denna riktning har ju valreformen ansetts skapa förutsättningarna (jfr årg. 1909 s. 249 f.) En annan möjlighet, verkande åt samma håll, är att åt det nationella vetot vid den tiden inrymts någon plats i författningen. Endast under dylika betingelser torde vilken österrisk valreform som helst på längden undgå att drabbas av GUMPOVICZ dom över centralparlamentet i nationellt så blandade stater som den habsburgska: »ein nie gelingen wollendes Experiment»¹.

Hurudan fortsättningen än må komma att bliva, erbjuda dessa maktstrider och varje särskilt moment däri ett stort intresse. Vad som här inom en och samma stats gränser utspelar sig är — för att ännu en gång citera GUMPOVICZ² — »ett stycke social världsprocess», en spännande akt i den sedan århundraden pågående uppgörelsen mellan två bland de förnämsta grenarna av den indoeuropeiska folkstammen.

De säregna politiska förutsättningarna gifva sin prägel åt de rättsinstitut, vilka framgå såsom stridernas frukter. Också den parlamentariska valrätten har man sökt anpassa därefter. Man har velat göra den till en »organisk» valrätt och sålunda åt vissa delar av densamma givit en gestaltning, som icke svarar mot den moderna demokratiens likhetskrav.

¹ Allgemeines Staatsrecht (1907) s. 139 (kapitlet »Nationalitätenkämpfe in Österreich»).

² A. a. s. 136.

Strödda meddelanden.

Ett spörsmål ur § 87 Regeringsformen. Med afseende å lagförslag, som riksdagen för sin del antagit, innehåller § 87 mom. 1 R.F.:

»Kan Konungen icke förr, än Riksdagen åtskiljes, fatta och meddela Sitt beslut, vare Han oförhindrad att före nästföljande riksdags öppnande förslaget ordagrant bifalla och allmän kungörelse därom utfärda. Sker det ej, anses förslaget hafva förfallit, och Konungen underrätte då Riksdagen vid dess nästa sammankomst om de skäl, som hindrat förslagets antagande».

Om rätta förståndet af den sist återgifna punkten hafva olika meningar yppats. Enligt en åsikt, som tar uttrycket »sammankomst» i den betydelse ordet äger i sista punkten af § 66 R.O.¹, är konungen pliktig att redan vid nästföljande riksdags begynnelse underrätta riksdagen om de skäl, som hindrat förslagets antagande. Å andra sidan påstås, att konungen kan därmed dröja till den tidpunkt under riksdagens sammanträde, som han finner lämplig.

Den förra meningen synes vara omfattad af Aschehoug, som i Nordisk Retsencyklopædi (Den nordiske Statsret pag. 194) på följande sätt redogör för det ofvan citerade grundlagsstadgandet: »Hvis Kongen ikke, før Rigsdagen sluttet, kan fatte og meddele sin Beslutning, saa kan han dog, saa længe indtil næste Rigsdag aabnes, sanktionere Beslutningen. Sker ikke dette, anses Beslutningen at være bortfalden, og Kongen skal da *ved næste Rigsdags Sammenkomst underrette den*² om de Grunde, der have hindret dens Stadfæstelse».

¹ Motsvarande bestämmelse i 1810 års R.O. (§ 61) lydde: »I den händelse, som i 94 § af Regeringsformen omtalas, skall Nämnden väljas inom Tionde dagen efter den, som i Riksdagskallelsen till Ständernas sammankomst är utsatt & cet.»

² Kursiveringen af meddelaren.

Rydin är här, liksom ofta, sväfvande och oklar i sin framställning. I Svenska Riksdagen II.1, pag. 37—38, heter det: »Härjämte är konungen förpliktad till lagförslagens pröfning — — — samt före nästkommande riksdag afgöra dess öde antingen genom att utfärda lagen, då konungen bifaller förslaget, eller genom att underrätta nästkommande riksdag om de skäl, som hindrat dess antagande».

Naumann återgifver blott grundlagens ord.

Till stöd för den åsikt, enligt hvilken konungen är pliktig att redan vid riksdagens begynnelse meddela sina skäl för afslag, hafva vi hört anföras, bl. a., att med den motsatta tolkningen orden »vid dess nästa sammankomst» blifva fullständigt öfverflödiga. I den senare af de båda ifrågavarande punkterna är, säger man, »riksdagen» naturligtvis den »nästföljande riksdag», hvarom i föregående punkt är taladt. För utmärkande häraf är tillägget »vid dess nästa sammankomst» ingalunda af nöden. Detta tillägg är alltså utan mening, om ej ordet »sammankomst» här tages i samma betydelse som i § 66 R.O. — den enda grundlagsparagraf, utom § 87 R.F., som talar om riksdagens »sammankomst».

En redogörelse för stadgandets historia torde dock visa, att berörda argumentering saknar allt fog.

Enligt sin ursprungliga lydelse medgaf ej § 87 R.F., att konungen till dess ständerna åtskilts dröjde med sitt beslut öfver ett af dem antaget lagförslag. Först vid riksdagen 1844—45 tillades den bestämmelse, hvars rätta tolkning nu är i fråga — då affattad så, att i stället för nuvarande, år 1866 tillkomna uttryck: »Riksdagen vid dess nästa sammankomst», lästes: »Riksens Ständer vid deras nästa sammankomst». Det är uppenbart, att i denna formulering, där riksens ständer ju betecknar den vid skilda riksmöten sammanträdande riksförsamlingen, tillägget »vid deras nästa sammankomst» var nödvändigt för att utmärka, vid hvilket riksmöte underrättelsen skulle lämnas ständerna.

Att detta ock var tilläggets enda mening bestyrkes af förhandlingarna vid riksdagen 1840—41.

Enligt ett af K. U. vid sistnämnda riksdag framlagdt förslag till grundlagsändringar, betingade af de fyra ständens ombildning till en riksförsamling (memorial N:r 68), skulle den paragraf i R.F., den 105:te, som komme att motsvara nuvarande § 87, innehålla bl. a. följande: »Kan konungen icke förr, än riksförsamlingen åtskiljes, fatta och meddela sitt beslut, vare han oförhindrad att före nästföljande riksdags öppnande förslaget ordagrant bifalla och kungörelse därom utfärda. Sker det ej, anses förslaget hafva förfallit». Någon föreskrift att konungen skulle underätta riksförsamlingen om sina skäl för afslag fanns ej.

I det utlåtande¹, som innefattade bondeståndets »gemen-

¹ Bondeståndets prot., band X, pag. 191 o. ff.

samma tanka» öfver berörda memorial, blef emellertid¹ med afseende å den föreslagna § 105 R.F. anmärkt, att »den förändrade föreskrift bör införas, att konungen, där han sedermera ogillar föreslaget, bör meddela nästa riksförsamling de skäl, som ogillandet föranlett». Om tiden, när meddelandet till nästa riksförsamling borde göras, yttrades intet.

Den sålunda vid riksdagen 1840—41 väckta frågan föll med representationsförslaget. Men i proposition till samma riksdag framlade Kungl. Maj:t det förslag om tillägg till § 87 R.F., som, på sätt ofvan är angifvet, vid nästföljande riksdag blef gällande grundlag. I propositionen anmärktes, att förslaget vore affattadt i nära likhet med ett af K. U. förut vid riksdagen afgifvet; och i sitt utlåtande öfver propositionen (memorial N:r 99) yttrade K. U., »att det af Kungl. Maj:t till hvad utskottet föreslagit gjorda hufvudsakliga tillägg öfverensstämmer med en af bondeståndet i anledning af utskottets memorial N:r 68 till utskottet såsom ståndets gemensamma tanka hänvisad anmärkning».

För K. U. måste det alltså hafva stått klart, att tidpunkten för underrättelsens meddelande icke genom orden »vid deras nästa sammankomst» i det kungl. förslaget blifvit närmare bestämd än som skett genom uttrycket »nästa riksförsamling» i bondeståndets utlåtande. Den afvikande formuleringen var föranledd allenast däraf, att stadgandet måste i propositionen anpassas till den gamla ständsrepresentationen — »nästa rikens ständer» lät sig ej sägas.

I allt fall lär det vara uppenbart, att »sammankomst» icke kan i det vid riksdagen 1844—45 gjorda tillägg till § 87 R. F. äga samma betydelse som i § 61 af 1810 års R.O. Dagen för ständernas sammankomst är i sistnämnda paragraf den dag, då riksdagen *utblåses*, men därvid ägde någon kommunikation mellan konung och ständer ej rum. Ett påstående åter, att den ständernas sammankomst, som afsågs med tillägget till § 87 R. F., vore den, då riksdagen *öppnades*, eller kanske den (enligt 1810 års R.O.) ännu senare, då riksdagen *börjades*, vore rent godtyckligt.

1866 års grundlagsstiftare har tydligen ej afsett att göra någon ändring i hvad dittills gällt beträffande tiden för underrättelsens meddelande. I det till § 87 R. F. då fogade mom. 2 heter det angående förfallet kyrkolagsförslag: »Konungen underrättar då Riksdagen om de skäl, som hindrat förslaget antagande». Någon grund, hvarför uti förevarande afseende olika regler skulle gälla rörande kyrkolag och annan allmän lag, torde ej kunna påvisas.

Således: liksom riksdagens »sammanträde» i nya R.O. (t. ex. § 5), afser stundom hela riksmötet, stundom sammanträddandet å riksmötets första dag, så har ock »sammankomst» olika betydelser i § 87 R.F. och § 66 R.O. Jämför § 46 i 1772 års R.F.: »Rikens

¹ I enlighet med yrkande af Johan August Zetterberg från Stockholms län, den kände »Lidingökungen». Se Bondeståndets prot., band X, pag. 170.

stånders sammankomster vara ej längre än högst tre månader & cet.»

Det har äfven sagts, att giltig anledning, hvarför konungen skulle dröja med sitt svar till tiden efter nästa riksdags öppnande, ej gifves. Konungen måste ju anses pliktig att före riksdagens öppnande ingå i pröfning af förslaget. Att ofördröjligen meddela riksdagen innebörden och resultatet af denna pröfning borde ej kunna falla sig olägligt eller betungande.

Häremot erinras, att i de icke alldeles sällsynta fall, då konungen ej godkänner riksdagsförslaget i dess föreliggande skick, men finner sig böra för nästa riksdag framlägga nytt förslag i ämnet, de skäl, som i ena och andra afseendet varit bestämmande, naturligen på det närmaste sammanhånga. Samma statsrådsprotokoll torde alltså komma att innefatta såväl afslaget å riksdagens framställning med skälen därför som remissen till lagrådet af det nya förslaget. Underrättelse om skälen för afslag erhåller riksdagen genom detta protokoll, hvilket jämlikt § 87 R.F. skall fogas vid den blifvande propositionen. Men äfven om remissen till lagrådet skett i god tid före riksdagens öppnande, är det alltför möjligt att lagrådets granskning jämte ärendets vidare behandling hos Kungl. Maj:t ej hinna slutföras så tidigt, att propositionen kan aflämnas vid riksdagens öppnande. I det fall, att så ej kan ske, medför den af oss bekämpade åsikten den obehagliga konsekvens, att samma statsrådsprotokoll måste två gånger tillställas samma riksdag.

B. W.

Kongress för förvaltningsvetenskaperna. Den första internationella kongressen för förvaltningsvetenskaperna kommer att äga rum fr. o. m. den 27 t. o. m. den 31 juli 1910 i världsutställningens i Brüssel fest- och kongresspalats. Den belgiska regeringen har officiellt inbjudit öfriga stater att sända representanter till denna kongress. Nästan alla regeringar och en del provins- och stadsförvaltningar hafva antagit denna inbjudan.

I ett stort antal stater hafva på officiellt och privat initiativ kommitéer bildats, som äro sysselsatta med att anskaffa referenter och deltagare i denna kongress. I andra länder har emellertid ännu ej någon sådan kommité kommit till stånd. Kongressbyrån har beslutat, att grundandet af nya kommitéer får äga rum till den 1 maj 1910. Lämpliga personer, som önska taga initiativ till bildandet af en kommité i ett land, där ännu ej någon sådan finnes, kunna för ytterligare upplysningar hänvända sig till kongressbyrån, 22 avenue des Germaines i Brüssel.

De insända arbetena och mötesberättelserna för kongressen komma att omfatta 5 band, som lämna redogörelser för förvaltningsvetenskapernas sista framsteg och metoder i de flesta länder.

Arbetena tillsändas subskribenterna en månad före kongressens öppnande.

Vidare upplysningar om kongressen kunna erhållas hos generalsekreteraren, professor Nerinx, 30 rue Marie-Thérèse, Löwen, och hufvudinspektören vid inrikes- och landtbruksministeriet i Brüssel P. de Vuyst.

Den parlamentariska obstruktionen i Österrike. I *Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich* behandlar MAX GARR i en längre uppsats frågan om den parlamentariska obstruktionen, med särskildt afseende fäst vid förhållandena i det österrikiska Abgeordnetenhaus.

Först lämnar författaren en definition på begreppet obstruktion. Härmed menar han, att en i sina rättigheter, afsikter och förhoppningar sårad minoritet vare sig genom missbruk af arbetsordningen eller genom öppet våld afsiktligt förhindrar parlamentariska förhandlingar i allmänhet eller öfver en bestämd lag. Sådan obstruktion kan tillgripas antingen, emedan man anser sin rätt ej tillräckligt tillgodosedd genom det skydd för minoriteter, som arbetsordningen innehåller, eller emedan man genom att lamslå den lagstiftande maktens verksamhet vill vinna ett mål, som ligger utanför parlamentets kompetensområde, t. ex. på förvaltningens gebit. Man håller långa tal, framtingar oupphörliga voteringar, inlämnar massor af ändringsförslag eller rent af omöjliggör arbetet genom larm och våldsamerhet af alla slag.

Det är först vid nationella motsatser, som obstruktionspolitiken kan uppnå sin fulla skärpa. »Hela majoritetsbeslutets idé beror på föreställningen om folkets inre enhet» (JELLINEK). Man känner det, som om man lede under främmande herravälde, då man i frågor af nationell betydelse öfverröstas af andra folk. Obstruktion kan förekomma i alla möjliga andra frågor, men båda parterna veta då, att rollerna snart kunna bytas om, under det att vid nationella strider antingen minoriteten vet med sig, att den aldrig kan komma till makten, eller också nationalhatet är så starkt, att det undertrycker all besinning. I England var obstruktionen känd före den irländska kampperioden, men har endast under denna haft betydelse för staten.

I Österrike började detta medel användas år 1894, först af tscheckerna och sedan omväxlande af dessa och tyskarna. Hvarje regering måste i nationella angelägenheter räkna med obstruktion från det partis sida, som ej blir tillfredsställdt. Ingen annan möjlighet att undvika detta finnes än *kompromiss*, men, sedan detta blifvit erkändt, blir verklig obstruktion onödig; själfva medvetandet om möjligheten däraf verkar ofelbart. Principen om bibehållandet af det nationella status quo, tills man kan få tillstånd en kompromiss, har först häfdats af ministerpresidenten

v. Körber. Äfven i sådana frågor, där regeringen själf haft befogenhet att besluta, har den öfverlämnat åt partierna att komma öfverens.

Så har obstruktionen fört med sig ett oskrifvet skyddssystem i alla nationella frågor. Utländingar ha ofta missförstått denna viktiga nationalpolitiska betydelse hos obstruktionen och ha sett den uteslutande från parlamentarisk-teknisk synpunkt. Äfven många österrikare äro anhängare af en reform af arbetsordningen för att förhindra obstruktion, samtidigt med att de ifrå för införande af parlamentarism. Förf. är emellertid af den åsikten, att inga som helst medel skulle kunna förhindra obstruktion, då den företages af väsentliga, allvarliga, nationella partier.

Obstruktionen hör hemma i den oskrifna rätten, är en »ständig parlamentarisk institution», och genom den har man lyckats uppnå ett mål, som länge sväfvat för Österrikes teoretiska och praktiska politiker: att få bort majoritetsbeslut i nationella frågor genom att lämna veto åt de i kurier organiserade nationalförbanden. Detta mål har man ej direkt lyckats uppnå, men genom omständigheternas makt, virrvarret af nationella strider och obstruktion från olika håll har en oskrifven nationell vetorätt utvecklat sig. Parlamentets common law sörjer för, att detta veto ej blir till ett liberum veto. Obstruktionen kan ej få någon framgång, om ej en numeriskt och kvalitativt viktig fraktion af parlamentet ansluter sig till densamma, och om den icke dessutom har ressonans hos den allmänna meningen hos nationen i fråga; och dessutom tolereras den öfverhufvudtaget endast i nationella frågor.

Men i sådana frågor af nationell betydelse lämnar regeringen in ett förslag, som sedan partierna få arbeta vidare på, tills enighet uppnås. Till dess kunna de vara säkra på, att status quo kommer att bibehållas. Ett beslut måste komma till stånd genom *amicabilis compositio*, som det hette vid det heliga romerska rikets gamla riksdag.

Förf. nekar icke till, att denna obstruktionspolitik medfört svåra skador och hemsökelse för staten, men den har fört med sig stor och bestående vinst: Först genom den har i denna stat, som består af åtta nationer, en öfverensstämmelse mellan alla väsentliga faktorer blifvit en nödvändig förutsättning för hvarje afgörande öfver nationella spörsmål.

Referendum i England. Under vissa skeden af den nuvarande parlamentariska krisen i England ha debatterna om lämpligheten af att tillgripa referendum varit rätt lifliga. Planerna härpå kritiseras ingående i en uppsats i *The Edinburgh review*.

Författaren till denna uppsats påpekar först, att tanken på referendum framkommit dels från konservativt håll, som skydd mot förhastande vid lagstiftningen, och dels från de liberala, för

att beröfva lorderna deras makt. Man har emellertid icke noggrannare preciserat, hvilken form af referendum, som man ville tillgripa. Det finns nämligen 4 vidt skilda typer af referendum:

1. Opinionsyttring från folket, utan att det får någon beslutande makt.
2. Folkets vetorätt mot beslut, fattade af båda parlamentets hus.
3. Folket som skiljedomare vid olika beslut från kamrarnas sida.
4. Initiativ åt folket, och makt att drifva igenom beslut emot båda kamrarnas vilja.

Anhängarna af referendum kunna ej för detta institut åberopa förhållandena i Schweiz. Förutsättningarna äro där helt andra: Mycket enklare och färre frågor kunna bli föremål för beslut, ingen sådan partiorganisation finns som i England o. s. v. Men en sak visar utvecklingen där: Att, om man inför någon af de andra arterna af referendum, utvecklingen tenderar därhän, att äfven den fjärde typen snart införes. Folket får smak på att själf så mycket som möjligt deltaga i lagstiftningen.

Man kan icke heller säga, att, eftersom England har en demokratisk författning, bör denna konsekvent genomföras, ty England är f. n. en representativ demokrati, och detta är något helt annat än den omedelbara demokrati, som man vill införa.

De former af referendum, som man för Englands räkning skulle kunna tänka på, vore form 1 och 3. Den förra skulle kunna ha fördelar vid principfrågors afgörande, t. ex. för att få svar på frågan: »Vill folket ha tariffreform eller ej?», men sedan återstode alla frågor om detaljerna, och parlamentet kunde i många fall känna sig obunden af en sådan omröstning, t. ex. om endast ett mindre antal personer deltog däri.

Om man i stället valde metoden att ge folket afgöranderätt vid meningsskiljaktighet mellan kamrarna, skulle detta medföra, att underhuset ej brydde sig om att i minsta mån kompromissa med öfverhuset. Ville detta ej ge efter, så finge frågan gå till folket. Öfverhuset kunde ej hålla på sin mening och utsätta landet för ett kostsamt referendum. Det skulle förlora all makt, i motsats mot förhållandet i Schweiz, där man har ett verkligt tvåkammerssystem. Och referendum kunde ej ersätta den förlorade öfre kammaren, ty ingen diskussion, inga ändringsförslag, intet kompromissande kunde förekomma. Folket hade blott att välja mellan att votera ja eller nej, och det skulle kanske ofta votera en dålig lag, emedan det alltid vore bättre än att ej alls få någon. Underhusets medlemmar skulle mindre känna sitt ansvar, då folket själf hade att deltaga i lagstiftningen, och känslan af ansvar skulle helt försvinna, när den skulle fördelas på de 6 millionerna röstberättigade engelsmän. Det skulle vidare bli en dyrbar styrelseform. Underhuset skulle därjämte reduceras till att bli ej stort mer än ett rådgifvande utskott. Arbetareförbunden, valorganisationerna och

yrkesagitatorerna skulle säkerligen få en betydligt ökad makt. Referendum måste också, om det kom till flitig användning, med nödvändighet förbindas med home rule i någon form för att motverka förtryck, som annars t. o. m. skulle kunna taga sig uttryck i helt olika lagar för olika delar af landet, alla voterade af majoriteten. I Schweiz har ju alltid funnits en vidsträckt lokal autonomi.

Man har särskildt talat om fördelarna af att kunna lösa den nu aktuella tvisten om finansbillen genom folkomröstning. Det kan ju synas rimligt, att underhusets ensamherravälde öfver finanserna brytes, och säkert är, att minoriteten alltför litet tillgodoses härvidlag för närvarande, men det skulle ske ännu mindre, om man införde referendum. Hur skulle regeringen ställa sig till en votering om budgeten? Den måste afgå, om den ej antoges, ty annars skulle det bli fullkomlig oreda i de parlamentariska förhållandena, och man skulle knappt få igenom någon skatt, ty ingen är vidare benägen för att votera en skatt, som trycker honom själf. Men om regeringens ställning berodde på voteringen, blefve framläggandet af budgeten intet annat än ett årligt begärande af förtroendevotum. Det kunde också hända, att många röstade emot budgeten det ena året efter det andra, hvilken regering, som än framlade förslaget. Om regeringen försökte dela upp budgeten, blefve det ändå värre: Man skulle då knappt få igenom någon annan skatt än den, som blott drabbade en ringa minoritet.

Det enda tillfälle, då referendum skulle kunna tänkas ha berättigande, vore vid verkliga kriser, men man måste allvarligt betänka sig, innan man beslutar sig för något sådant, emedan man, som redan nämndt, har allt skäl att frukta, att det snart skulle blifva ett ordinarie institut, som alltmer skulle utvecklas.

Förf. till uppsatsen kommer alltså till alldeles samma resultat som ASQUITH, som i sitt anförande i underhuset den 29 mars i år yttrade ¹⁾: »Jag vill alldeles bestämdt säga ifrån, att jag reserverar frågan om lämpligheten och möjligheten af det s. k. referendum, såsom det medel, som man möjligen kan ha minst att invända emot, då det gäller att lösa knuten, när någon ytterlig och ovanlig konstitutionell konflikt uppstår. Det har påståtts, att man genom referendum vid olöslig meningsskiljaktighet mellanhusen skulle vinna det, som man ej kan vinna med allmänna val, att särskilja och isolera de olika posterna. Jag tror icke, att man kan göra det, ja, jag är säker på, att man icke kan göra det.»

Det parlamentariska arbetet i Schweiz. En medlem af det schweiziska nationalrådet, FELIX BONJOUR, har i en uppsats i *Bibliothèque universelle et revue suisse* gifvit en redogörelse för de parlamentariska förhållandena i Schweiz.

¹⁾ Daily News ^{no}/₁₀ 1910.

Det schweitziska nationalrådets sammanträden utmärka sig för en synnerligen lugn och fredlig karaktär. En af orsakerna härtill är, att medlemmarna af de olika partierna äro placerade om hvarandra. Upphetsningen hos individen ökas, om han är omgifven af en massa lika tänkande, men förmildras, då, som här, personer med olika stämningar äro placerade om hvarandra.

I samma riktning verkar den dåliga akustiken i salen. Man kan i allmänhet endast förstå anföranden, som hållas på ens eget språk, de andra blott, då det är alldeles tyst i salen under något mycket uppmärksammat anförande. Slutligen saknas här det ministeriella ansvaret, som på andra håll förmår gifva förhandlingarna en mera dramatisk karaktär. Föga utrymme lämnas för passionerna, då korridorintriger, hemliga öfverenskommelser och försåt för regeringen ej förekomma.

Af samma skäl är vältaligheten ej mycket betydande. Allt sedan stridigheter af konfessionell natur lämnats åt förbundsdomstolen och man lärt sig nödvändigheten af att lösa stora nationella frågor genom öfverenskommelser mellan högern och vänstern, ha de af klerikala och antiklerikala passioner upphetsade debatterna upphört. Endast järnvägsfrågor af större vikt kunna någon gång göra debatterna något lifligare.

Hvarje talare använder sitt eget språk, äfven kammarens president, men dennes ord öfversättas, och i alla viktigare frågor aflämnas rapport både på tyska och franska. Italienska hör man i själfva verket nästan aldrig, och den fransktalande förf. har fått det intrycket, att $\frac{9}{10}$ af tiden upptages af de genomgrundliga tyskarna.

Utskottssammanträdena äga till allra största delen rum mellan de kortvariga sessionerna, på vidt skilda ställen i landet, hvilket har väckt opposition, men som förf. anser passa mycket väl samman med Schweiz' natur af förbundsstat. Svårigheten att följa och deltaga i debatterna i plenum gör, att det viktigaste parlamentariska arbetet förlägges till utskotten. Här arbetar man, förklarar sina åsikter och förstår hvarandra. Det är också mycket sällan, som de parlamentariska diskussionerna i någon viktigare punkt åstadkomma någon förändring i utskottens betänkanden. Framför allt gäller detta i mera speciella frågor.

Ständerrådet är mycket fåtaligare än nationalrådet, men det oakadt har man äfven här svårt att förstå hvarandra.

Det hufvudomdöme, som förf. uttalar, är, att det parlamentariska arbetet, trots dessa nämnda fel: dålig akustik och svårigheterna med dubbla språk, funktionerar väl. Den schweitziska parlamentarismen är ej heller på långt när så misskrediterad, som många andra länders parlamentarism.

Proportionalvalens lämplighet för franska förhållanden. I aprilhäftet af *Mercure de France* uttalar sig P. G. LA CHESNAIS i en uppsats om »de proportionella valen och demokratien» för införandet af en proportionell valmetod i Frankrike. Då frågan just nu är brännande där, torde ett referat af hans uppsats kunna vara af mera allmänt intresse.

Den synpunkt, från hvilken förf. ser frågan, är sambandet mellan valmetod och partiorganisation. Åren just efter sekelskiftet betecknade i Frankrike en tid, då partiorganisationerna helt förändrades. Före denna tidpunkt röstade man i hvarje särskild krets mellan en högerman och en af lokala organisationer utsedd vänsterman med ett ytterst obestämdt program, och honom måste alla vänstermän rösta på, om de ej ville ha högermannen vald. Någon olikhet mellan olika vänstergrupper fanns endast i kamraren. Förhållandena ha emellertid nu helt förändrats. 1901 bildade sig det socialradikala partiet, på samma sätt 1905 socialistpartiet o. s. v. och hvarje parti är fast organiseradt med årliga kongresser. Stora möten af partikamrater i de olika kretsarna utse riksdagsmannakandidater, som måste framlägga ett program, och man voterar i själfva verket efter denna tid vid de allmänna valen för och emot partierna. Bland socialisterna är partiorganisationen mest demokratisk, hvarje beslut fattas genom votering bland valmännen, och häruti ser förf. skälet till detta partis stora styrka. Andra däremot, såsom de klerikala o. s. v., lämna knappast någon makt åt de enskilda valmännen.

Trots de förändringar i partiväsendet, som de sista åren kunnat iakttagas, har emellertid ingen förändring af vallagen ägt rum. Och dock sammanhånga dessa med hvarandra. Enmansval utan omval medför i allmänhet, att partierna, som stå emot hvarandra, bli blott två. Om omval införes, då ej absolut majoritet uppnås, så blir följdén gärna, att många partigrupper uppstå, men med sväfvande gränser. Men nu kan partiväsendet ändras af andra orsaker, så att harmonien mellan detta och valsättet upphör. Så har skett i England, då arbetarepartiet bildades. På samma sätt, då arbetarepartiet i Belgien började uppträda, men här återställdes jämvikten, då de proportionella valen infördes. Med den franska valmetoden passar bäst, att den lilla lokala valkommittén är den bestämmande, och att den än står något längre till höger, än till vänster, beroende på lokala förhållanden, såsom det också i själfva verket var där till för kort tid sedan. En nationalsammanslutning blir där »en paradox». Då nu andra förhållanden ha medfört en sådan förändring; kan ej harmonin återställas annat än med proportionella val. De många tydligt skilda grupperna böra vid valen kunna gå fram hvar för sig. Endast så kan man undvika de ständiga striderna om allianser vid valen. I själfva verket äro också de stora massorna, äfven bland de radikala, anhängare af en sådan reform, om också ledarne i många fall ännu ställa sig afvisande.

Kretsarna böra vara så stora, att de 4—5 största grupperna bli representerade, alltså gärna 12 representanter i hvarje, och valsättet bör vara sådant, att de stora partierna ej gynnas, som förf. anser vara fallet vid d'Hondts regel. Förf. slutar med, att det är lönlöst att diskutera, om en sådan reform är god eller dålig, den är helt enkelt nödvändig.

Verkar inkomstskatternas progression eller tullarnas regression starkast? Ett nyligen utkommet häfte af *Norges officielle statistik* (V. 104) behandlar »Skatternes fordeling efter indtægt og førsørgelsesbyrde».

Förf. till detta arbete har med stor omsorg undersökt tullarnas och inkomstskatternas fördelning i de olika inkomstgrupperna i Norge. Det slutliga sammandraget af de resultat, till hvilka han kommit, har han samlat i en del tabeller, som här återgifvas:

Tull- och inkomstskatterna i procent af inkomster:

Inkomst:	Landsbygden:				Städerna:			
	Tull	Kommunal-skatt	Stats-skatt	S:a	Tull	Kommunal-skatt	Stats-skatt	S:a
Familjer med 2 vuxna enheter ¹⁾ .								
400 kr.	5.9	4.4	—	10.3	5.9	1.5	—	7.4
600 »	7.5	6.2	—	13.7	7.5	2.5	—	10.0
900 »	6.4	7.7	—	14.1	6.4	3.7	—	10.1
1,500 »	5.8	8.8	1.6	16.2	5.8	5.5	1.4	12.7
2,500 »	5.5	9.5	2.0	17.0	5.5	9.4	1.7	16.6
4,000 »	5.0	9.7	2.1	16.8	5.0	11.3	2.0	18.3
6,000 »	4.5	10.4	2.6	17.5	4.5	12.7	2.4	19.6
9,000 »	4.1	10.9	3.2	18.2	4.1	13.5	2.9	20.5
10,000 »	3.8	11.1	3.4	18.3	3.8	13.7	3.1	20.6
Familjer med 4 vuxna enheter.								
600 »	9.5	3.1	—	12.6	9.5	0.5	—	10.0
900 »	8.6	4.8	—	13.4	8.6	1.2	—	9.8
1,500 »	7.4	7.0	0.9	15.3	7.4	2.4	0.7	10.5
2,500 »	6.9	8.4	1.3	16.6	6.9	4.7	1.1	12.7
4,000 »	6.0	9.0	1.7	16.7	6.0	7.2	1.5	14.7
6,000 »	5.2	9.9	2.2	17.3	5.2	9.8	2.0	17.0
9,000 »	4.5	10.6	2.8	17.9	4.5	11.5	2.6	18.6
10,000 »	4.4	10.8	3.1	18.3	4.4	12.0	2.8	19.2
Familjer med 6 vuxna enheter.								
600 »	10.8	2.1	—	12.9	10.8	0.3	—	11.1
900 »	10.1	3.5	—	13.6	10.1	0.9	—	11.0
1,500 »	8.6	5.5	0.7	14.8	8.6	1.9	0.5	11.0
2,500 »	7.5	7.5	1.2	16.2	7.5	3.9	1.0	12.4
4,000 »	6.8	8.4	1.5	16.7	6.8	6.3	1.3	14.4
6,000 »	6.0	9.5	1.9	17.4	6.0	8.7	1.7	16.4
9,000 »	5.1	10.3	2.6	18.0	5.1	10.8	2.4	18.3
10,000 »	5.0	10.6	2.9	18.5	5.0	11.3	2.6	18.9

¹⁾ Förhållandet mellan vuxna och barn antages vara sådant, att, om en vuxen man räknas som 3,6 enheter och en vuxen kvinna som 3 enheter, så räknas ett barn vid födelsen som 1 enhet och stiger med $\frac{1}{10}$ hvarje år till 26 år för män, 20 för kvinnor.

Ehuru tullsatserna ha en starkt regressiv karaktär, är alltså den norska beskattningen dock i det hela progressiv med en ej ringa progression. Vid existensminimum, dit ej de direkta skatterna räckta, uppgår beskattningen till ungefär 5 %, stiger vid mindre inkomster till 10 % och vid de högre till ungefär 20 %.

Vidare visar det sig, att den större styrka, med hvilken tullen drabbar de större familjerna, uppväges af de betydliga afdrag, som dessa i Norge åtnjuta med afseende på inkomstskatterna.

Tullen på spirituosa och tobak har ej medtagits vid beräkningen. Om denna medtoges, och man utginge ifrån, att den verkade regressivt, skulle progressionen bli något, men ej väsentligt mindre skarpt markerad.

De lägre inkomsterna äro starkare beskattade i landskommunerna, de högre i städerna, men denna högre beskattning på landet är till en stor del blott skenbar. Om man tager hänsyn till de afdrag, som måste göras af den orsak, att behofven i stor utsträckning täckas af egen produktion, kommer nämligen skattebördan i vanliga jordbrukarefamiljer att minskas med 4—5 %.

Man har vid denna undersökning antagit, att tullsatserna regelbundet hafva till följd, att priserna stiga med tullens belopp. (Dock har man ej alltid beräknat tullen på de färdiga artiklarna, utan i vissa fall tullen på råvarorna). I själfva verket torde tullen emellertid ej höja priserna så mycket. Om man beräknar, att finanstullar på födoämnen (socker, kaffe, té, sydfrukter) höja varornas pris med samma summa, men alla andra tullar blott med hälften af tullens värde (detta är blott ett antagande, men det kan ha sitt intresse) blir hela beskattningen (tull och inkomstskatt) i % af inkomsten:

Inkomst:	Familjer med 2 vuxna enheter.		Familjer med 4 vuxna enheter.		Familjer med 6 vuxna enheter.	
	Landsbygden.	Städerna.	Landsbygden.	Städerna.	Landsbygden.	Städerna.
400 kr.	8.2	5.3	—	—	—	—
600 „	10.9	7.2	9.2	6.6	8.9	7.1
900 „	11.8	7.8	10.3	6.7	10.0	7.4
1,500 „	14.0	10.5	12.5	6.7	11.6	7.8
2,500 „	14.8	14.4	14.1	10.2	13.3	9.5
4,000 „	14.8	16.3	14.4	12.4	14.1	11.8
6,000 „	15.7	17.8	15.3	15.0	15.1	14.1
9,000 „	16.5	18.8	16.1	16.8	16.0	16.3
10,000 „	16.7	19.0	16.5	17.4	16.5	16.9

Progressionen blir, som naturligt är, under denna förutsättning ännu starkare. Till sist påpekar förf., att förbrukningsskatterna kunna vältras öfver på andra genom ökade aflöningar. Detta är emellertid frågor, som äro ytterst svåra att utreda.

Förhållandena i vårt land afvika betydligt från de norska. Tullarna utgjorde 1901—05 per inv. i Norge kr. 14: 40, i Sverige kr. 10: 69, alltså hos oss blott ungefär $\frac{3}{4}$ af de norska. Skatterna

äro betydligt lägre än de ofantligt högt uppdrifna skatterna där. Äfven om man ej kan draga alltför säkra slutsatser för vårt land ur denna statistik, torde dock nu, då skattespörsmålen äro aktuella, detta arbete kunna påräkna intresse äfven hos hos.

Barnadödligheten i forna tider. I LINDHEIMS samlingsverk »*Saluti senectutis*» har PRINZING gjort barnadödligheten under 1400-talet till föremål för en undersökning, hvars resultat *Zeitschrift für Socialwissenschaft* återgifver. Prinzing har kommit till siffran 32,7% som siffran för procenttalet lefvande födda furstebarn, som före 10 års ålder dogo. Efter de af Sundbärg beräknade siffrorna var den motsvarande siffran i de europeiska furstehusen åren 1841—90 ungefär 15 %. Följaktligen var barnadödligheten i de tyska furstefamiljerna under 1400-talet ungefär dubbelt så hög som nu. Bland borgare och bönder har den i hvarje fall tidtals varit ännu högre. Man träffar nog ungefär det rätta, om man antager, att hos dem 50—60 % af de lefvande födda ej uppnådde det elfte lefnadsåret.

Japan som landet med öfvervägande kvinnoarbete i industrien. Af alla de industrier, som från västern införts till Japan, har textilindustrien gjort de största framstegen, och anses nu vara landets viktigaste industri. Värdet af produktionen uppskattas till 200 millioner yen, hvaraf för 150 millioner förbrukas inom landet och för 50 millioner utföres. År 1906 sysselsattes inom denna industri 325,047 arbetare, hvaraf 35,447 män och 289,600 kvinnor. Kvinnornas kolossala öfvervikt förklaras dels af arbetets natur, dels af den låga aflöningen inom denna industri. De manliga arbetarna erhöilo i medeltal 30 sen, de kvinnliga 20 sen. I det hela är relationen mellan antalet manliga och kvinnliga arbetare i den japanesiska industrien 2:3, och hela antalet arbetare är 620,000. Däraf är ungefär en tiondedel under 14 år. Arbetstiden är vanligen 10—14 timmar. (*Zschr. f. Socialw.*)

Svensk rättshistoria i fransk vetenskaplig forskning. »Prix Koenigswarter», som hvar femte år utdelas af l'Académie des sciences morales et politiques för rättshistoriska arbeten, har i slutet af år 1909 delats, så att hälften tilldelats prof. LUDOVIC BEAUCET från Nancy för hans år 1904 utgifna arbete »*Histoire de la propriété foncière en Suède*», som behandlar utvecklingen från landskapslagarna till Kristoffers allmänna landslag. Prof. Beaucet har redan förut utgifvit en fransk upplaga af Wästgötalagen med noter och har nu år 1908 låtit denna efterföljas af en liknande upplaga af Upplandslagen.

Till red. insända skrifter:

- Arbetsstatistisk Tidskrift*, utg. af Industristyrelsen i Finland. Årg. 4. N:o 1. Hfors 1910.
- Bidrag till Sveriges officiella statistik*. F) Handel 1908. Sthlm 1910.
- Budkavlen*. Tidskrift för social etik och ekonomisk reform. Organ för ekonomiska frihetsförbundet. Årg. II. N:o 4. Filipstad 1910.
- Det nya Sverige*, utg. af ADRIAN MOLIN. Årg. 4. H. 2. Sthlm 1910.
- Ekonomiska Samfundet i Finland*. Föredrag och förhandlingar. Band VI. H. 7. Hfors 1910.
- Emigrationsutredningen*. Bil. XVIII: Uttalanden af svenska vetenskapsmän. Sthlm 1910.
- Finsk Tidskrift*, utg. af R. F. v. WILLEBRAND. T. LXVIII. H. II—IV. Hfors 1910.
- Försäkringsföreningens Tidskrift 1910*. H. 1. Sthlm 1910.
- Industria*. Svenska arbetsgifvareföreningens tidning, utg. af AXEL BRUNIUS. Årg. VI. N:o 2—5. Sthlm 1910.
- K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik*. Arbetsstatistik. A: 5. Kollektivaf-tal angående arbets- och löneförhållanden i Sverige. I. Sthlm 1910.
- Meddelanden från Handelskammaren i Gefle för år 1909*. Arg. III. H. 4. Bilaga: Handelskammarens i Gefle småskrifter, n:o 4: Osunda affärsföreteelser af Dr. HOLGER ROSMAN. Gefle 1910.
- Meddelanden från K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik*. 1910. N:o 2—3. Sthlm 1910.
- Mercator*. Tidskrift för Finlands näringslif. Arg. V. N:o 6—16. Hfors 1910.
- Nationaløkonomisk Tidsskrift*. Udg. af Nationaløkonomisk Forenings Bestyrelse. Red. ADOLPH JENSEN. 1910. H. 1—2. Kbhvn 1910.
- Nordisk Tidskrift* för vetenskap, konst och industri, utg. af Letterstedtska Föreningen Red. OSCAR MONTELIUS. 1910. H. 2. Sthlm 1910.
- Rapports annuels de l'inspection du travail*. 14:me année. 1908. Bruxelles 1909.
- Revue du travail*. Publiée par l'Office du Travail de Belgique. 15:e année. N:o 3—6. Bruxelles 1910.
- Skogsvårdsföreningens Tidskrift*. Red. GUNNAR SCHOTTE. Arg. 8. H. 2—4. Sthlm 1910.
- Social Tidskrift*. Årg. X. H. 3—4. Bilaga: Alkoholen inför rätta. Anförande i riksdagens andra kammare den 23 februari 1910 af JOHAN C. W. THYRÉN. Sthlm 1910.
- Statistisk Månadsskrift*, utg. af Stockholms stads statistiska kontor. Årg. V. H. 1—2. Sthlm 1910.
- Statistisk Årsbok för Göteborg*. 1908. Afd. II. Gtbrg 1910.
- Stockholms handelskammares årsberättelse för år 1909*. I. Sthlm 1910.
- Stockholms stads statistik*. XII. Fabriker och handtverk år 1908. Sthlm 1910.
- Svenska Stadsförbundets tidskrift*. Red. E. PALMSTIERNAN. Årg. 2. H. 1—2. Sthlm 1910.
- Sveriges Riksbank 1909*. Årsbok, utarbetad af Riksbankens statistiska afdelning. Årg. II. Sthlm 1910.
- Tiden*. Månadsskrift för socialistisk kritik och politik. Utg. av Sveriges socialdemokratiska arbetarparti. Red. HJALMAR BRANTING. Årg. 2. N:o 2—3. Sthlm 1910.
- Tidskrift*, utg. af Juridiska föreningen i Finland. Arg. 45. Bilaga. Arg. 46. H. 1—2. Hfors 1910.
- Tidsskrift for Retsvidenskab*, utg. af Bestyrelsen for den Stang'ske Stiftelse i Christiania. Aarg. 23. H. 1—2. Kria 1910.
- Zeitschrift für Socialwissenschaft*, herausg. von JULIUS WOLF. 1910. H. 2—4. Leipzig.
- CEDERHOLM, ARNE, Våra bankaktiers värdestegring. En ekonomisk-statistisk återblick. Hfors 1910.
- STEFFEN, GUSTAF F., Sociologi. En allmän samhällslära. Första delen. Hugo Gebers Förlag. Sthlm 1910.
- WILLGREN, KARL, Uppkomsten af en finansvetenskaplig forskning i Sverige och Finland. (Särtryck ur »Tidskrift, utg. af Juridiska Föreningen i Finland», årg. 1910, h. 3). Hfors 1910.

Brand- och Lif-
försäkringsaktiebolaget

 SKÅNE

 Malmö

Fonder öfver 30,000,000 kr.,

däraf garantifondsforbindelser 10,800,000 kr.

meddelar

brand- och hushyreförsäkringar

samt

lif-, lifränte-

och

kapitalförsäkringar.

